

Адыгэ Республикэм и Лышхъэ и Указ

Адыгэ Республикэм икъэралыгъо наградэхэр
афэгъэшьошэгъэнхэм ехылагъ

Адыгэ Республикэм ыпашхъэ гъэхъэгъэ ин дэдэхэр зэрэщырилэхэм ыкы илээсбэ хуыгъу шлуагъэ кытэу лф зеришлэрэм апае медалэу «Адыгеим и Щытхуэуэхъ» зыфилорэр **Шхъэпэцэ Минэ Хъаджэбый ыпхъум** — педагогикэ шлэныгъэхэмкы докторым, апшъэрэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ федеральнэ къэралыгъо бюджет учреждениеу «Адыгэ къэралыгъо университетыр» зыфилорэм урысыбзэмрэ ащ иметодикэрэкы икафедрэ ипрофессор фэгъэшьошэгъэнэу.

Наукэм ихэхъоныгъэ ялахышхо зэрэхашыхъэрэм ыкы илэлэсэныгъэ ин зилэ специалистхэр кызырагъэхъазырхэрэм апае щытхуэуцэу «Адыгэ Республикэм наукэмкы изаслуженнэ лфышлэшху» зыфилорэр афэгъэшьошэгъэнэу:

Макарова Людмила Сергей ыпхъум — филологии шлэныгъэхэмкы докторым, профессорым, апшъэрэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ федеральнэ къэралыгъо бюджет учреждениеу «Адыгэ къэралыгъо университетыр» зыфилорэм егъэджэн-методикэ лфшлэнымкы ыкы дунэе зэлхыныгъэхэмкы ипрофессор;

Пэрэныкыо Къутас Нухъэ ыпхъум — филологии шлэныгъэхэмкы докторым, апшъэрэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ федеральнэ къэралыгъо бюджет учреждениеу «Адыгэ къэралыгъо университетыр» зыфилорэм литературэмрэ журналистикэмрэкы икафедрэ ипрофессор.

Адыгэ Республикэм и Лышхъэу
ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан

кы. Мыекъуапэ,
бэдзэогъум и 6, 2015-рэ илээс
N 101

Щынагъо щылэжъэп

Мазэу икыгъэм ыкы джы кышхъагъэм иапэрэ мафэхэм ошхышхоу щылагъэхэм апкы кыкыкыкы, республикэм псыхъоу итхэм псэу адэтым лъэшэу кышхъоуагъ. Мэкъуогъум и 22-м кышхъоуагъэу бэдзэогъум и 2-м нэс ахэр шапхъэхэм ашлэуагъэх ыкы Кошхъэблэ, Красногвардейскэ, Мыекъопэ ыкы Шэуджэн районхэм япсэуагъэхэм ашхышхэм кыакедоным ищынагъо щылэ хуыгъагъ.

Ащ тышхыгъэгъозагъэр АР-м цыфхэм якъэхъумэнкы ыкы ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы и Комитет ипашэ игуадзэу Рэщыд Манаповыр ары. Комитетым испециалистхэри, МЧС-м илфышлэхэри, Гидрометеогупчэри псыхъоу псэу адэтыр зынэсыгъэм чэщи мафи лыплъагъэх, Адыгеим имызакоу, Темыр Кавказым, зэрэщытэу лфми хъунэу, ошхышхохэр зэрэщытэхэрэм фэш, псыхъоу Краснодар краим итхэми язытет ауплъэкыуштыгъ. Псыр лъэшэу кызыдэкуаеу, муниципальнэ образованиехэм япашэхэм макъэ арагъэлугъ, кыдэуным ищынагъо нахъ зилэ Красногвардейскэ ыкы Шэуджэн районхэм дамбэхэр кызыралэтышт материалхэр аращлэагъэх, ащ фытегъэпсыхъэгъэ техникэри арагъэоллагъ. Псыхъоу Пшызэ кызырэдэ-

кыагъэм ыпкы кыкыкыкы, Лабэ псэу дэтыри шапхъэхэм ашлэуагъ, Хъатикъуае дэжыкы псыр кышхъоуагъ нахъ щынагъо хуыгъагъ. Зэкы кыулыкыоу ащ фэгъэзагъэхэми, муниципальнэ образованиехэмрэ псэуагъэ койхэмрэ япашэхэми япшъэрылхэр игъом ыкы икыоу зэрагъэцэкыагъэхэм яшлуагъэкы, псыхъоу псэу адэтыр кыадэ-кыгъэп.

Арэу щытми, республикэм ипсэуагъэхэм ашхышхэм псыр зыдэхъагъэхэр кыахэлыгъэх, унагъоуагъ ашхышхэми акыуагъ. Унэхэм арымыхъагъэми, щажухэм, хатэхэм адэтыгъ, шьофхэр, урамхэр зэлхыкыгъэх. Ахэр Мыекъопэ районымкы станицэу Курджипскэр, Кошхъэблэ районымкы кыуаджэу Фэдз ыкы Тэхъутэмыкыое районымкы поселкэу Яблоновскэр ары.

— Мызыгъэгум псыхъоуагъэмыр апкы кыкыкыгъэп, — кыуагъ Комитетым ипашэ игуадзэ. — Станицэу Курджипскэмрэ Фэдзэ ашхышхэрэм ашхышхэм лфыгъоуагъ кыафэзыхыгъэхэр хуатэу кыапэблагъэхэр ары. Поселкэу Яблоновскэм ошх кыешхымы, псыр зыдэкыоштыр зэрэщызэтемыгъэуагъэр ары цыфхэм ар акыоуагъ кызырэхэлыгъэр.

Тигушылэу кызырлуагъэмкы, Курджипскэми Фэдзи зыхэхэхэрэ псэуагъэ койхэм япашэхэм ошхым нахъ макы зэрар кызырэхышхытхэм чанэу лф дашлагъ, ошхыпсыр зыдэкыоштырмы псэуагъэхэм ашхыгъэпсыгъэх, ау ошхышхоуагъ апкы кыкыкыкы, псыр хуатэхэм адиз хуыгъэ, нэужым кыадэки, кыпэблагъэу щыс унагъоуагъ кыакехъагъ. Поселкэу Яблоновскэм ирайонэу псыр зышхыгъагъэр зыпштэкы, ащ ошхыпсым икыуагъэхэр илахэхэп лфми хуышт. Мыщ зымысагъэ хэлхэр зэахышхыт.

Мы уахътэм псыхъоуагъэ псэу адэтыр нахъ макы хуыжыгъэ, арэу щытми, ар кызыгъэлъэгъорэ приборхэм алъэплъэх. Ащ фэдэ приборэу республикэ бюджетым кышхыгъэ ахъщэкы 3 кыащэфыгъ, УФ-м и Гидрометеогупчэ 10 ыгъэуагъ. Прогнозэу ежхэм кызылэкыагъэхъагъэмкы, ошхышхоуагъ щылэжышхытхэп, гъэмэфэ уахътэм диштэу фэбэшт.

Комитетым ипашэ игуадзэ блэкыгъэ илээсым псыкыиуным Кошхъэблэ ыкы Джэджэ районхэм зэрарэу кыафыхыгъагъэми игугу кышхыгъ. Ащ кызырлуагъэмкы, псыкыиугъэм зиунэ зэхигъэогъэ унэгъо 69-мэ псэуагъэ сертификатхэр Гупчэм кыафитлупшыгъэх, ахэр мы мазэм аратыжышхытхы. Ащ нэужми судым зытефэу ылхытэгъэ унэгъо 14-мэ сертификатхэр кыафэкыошхышхытхы.

ХЪУТ Нэфсэт.

Ягумэкыгъоуагъэ кыырахылаагъэх

Урысые Федерацием и Президентэу Владимир Путиным иприемнэу Адыгэ Республикэм щылэм хыкум приставхэм яфедеральнэ кыулыкыу АР-мкы и Гъэорышлэпэ ипашэ ипшъэрылхэр зыгъэцэкылэрэ Къонэ Азэмау мы мафэхэм цыфхэр ригъэблэгъагъэх.

Нэбгырэ зауламэ пашэм зыкыфагъэзагъ, ахэм ягумэкыгъоуагъэ зэхэфыгъэнхэмкы амалэу щылэхэм лъэныкыоуагъэ атегушылэгъэх, хэкыплэ

нахъ тэрэзхэр агъэнэфагъэх. лфыгъоуагъэ нахыбэрэмкы зэлхыгъагъэхэр ахъщэм икызылэгъэкыошхы ары.

Цыфхэм яупчлэхэм Къонэ Азэмау джэуапхэр кыаритыжыгъэх, нэбгырэ пэпчэ игумэкыгъо зэхэфыгъэ хуыным пае Гъэорышлэпэм иструктурнэ подразделениехэм пшъэрылх гъэнэфагъэхэр афишылэгъэх, ахэр гъэцэкыагъэ зэрэхъурэм ежы ышхыкыкы зэрэлхыплъэштхы арылуагъ. Мыщ фэдэ егъэблэгъэнхэр зэхэщэгъэнхэр хыкум приставхэм япашэхэм шэнышлу афэхъуагъ, ахэм шлуагъэ кызыратырэри щылэныгъэм кыгъэлъэгъуагъ.

Хыкум приставхэм яфедеральнэ кыулыкыу и Гъэорышлэпэу АР-м щылэм ипресс-кыулыкыу.

ДЗЮДО. ДУНЭЕ УНИВЕРСИАДЭР

Нартым имедау

Телефонкы кыатыгъ.
Студентхэм я Дунэе гъэмэфэ Универсиадэ Къыблэ Кореем щэкы. Урысыем дзюдомкы ихэшыпкыгъэ командэ хэтэу зэлукыгъухэм ахэлэжыагъ Адыгэ Республикэм инарт шъаоу Ордэн Андзаур.

Пшыжхъаблэ шаплугъэу, Адыгэ къэралыгъо университетым щеджагъэу Ордэн Андзаур килограмм 66-м нэс кызыщэчырэмэ янэкыоуагъ. Италием, Монголием, Бразилием ябэнакыоуагъ А. Ордэныр атекуагъ. Финалым хэхъаным фэш Францием и спортсмен ебэныгъ. Судыахэм зэралытагъэмкы, французым нахъ чанэу алырэгъум зыкышхыгъэлъэгъуагъ. Ящэнэрэ чыплэм икыдэхынкы А. Ордэныр Японием кыкыгъэм теклуагъ. Джэрэ медалы Ордэн Андзаур кызырэфэгъэшьошагъэм фэш тыфэгушлэ. Иапэрэ тренерэу Нэджыкыо Руслан, джырэ уахътэ итренер-кылэагъаджэу Беданэкыо Рэмэзан, зэкы кыфэгумэкыхэрэм шлоу щылэр кыадэхъунэу афэтэлэ.

САХЫДЭКЪО Нурбий.
Сурэтым итыр: Ордэн Андзаур.

Зэхэсыгъом къыратхыкыгъ

Хы Шыуцэм екIурэ федеральнэ гъогушхоу М-4 «Дон» зыфилоу Адыгэкъалэ блэкIырэм икыгъэзэгъоу Хьалъэкъуае дахьэрэм дэжъ цыф бэдэдэ бэмышIэу къыщызэрэугъоигъагъ.

Адыгэ Республикэм хэгъэу кIоцI IофхэмкIэ иминистрэу Александр Речицкэм илъэсиплI хэугъэу мы чыплэм гъогурыкIоныр щынэгъончъэным фэгъэхьыгъэ шъхъихыгъэ дэ-кыгъо зэхэсыгъоу цызэхыщэ-хэрэм къалэм, районым ащып-сэухэрэм ямызакъоу, гъогу-рыкIохэри щештэх, зыгъэгу-мэкIыхэрэр къарегъалох. Бэ-дзэогъум и 2-м, Урысыем и ГИБДД имэфэклI ехьулIэу, зэ-хищэгъагъэм хэлэжъагъ Ады-гэ Республикэм и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат. Щылагъэх Адыгэкъалэ имэрэу Хьатэгъу Налбий, Теуцожь районым иадминистрация ипа-щэу Хьачмамыкъо Азэмат, межрайон прокурорэу Пэрэны-къо Казбек, Урысыем и МВД ижемуниципальнэ отделэу «Адыгейский» зыфилоуэм ипа-щэу Ахэджэго Руслъан, нэ-мыкIхэри.

Мыекъуапэ къыкIыгъэ хьа-кIэхэр къызэсхэм, Урысыем и ГИБДД республикэмкIэ и ГъэlorышIапIэ ипашэ игуадзэу Мамыекъо Казбек игъусэхэу сатырэу щыт автоинспектор-хэм акIэрыхьагъэх, ямэфэклIэ афэгъушIохэзэ нэлуасэ зафа-шыгъ. Нэужым автоинспектор-хэм Iоф зэрэшIэрэ автома-шиниплIэу щытхэм аращалIэ-хэзэ къафалотагъ гъогурыкIоным ишапхъэхэр зыукъохэрэр къы-хэгъэщыгъэнхэмкIи, къэубыты-гъэнхэмкIи ахэр зэрэзэтэгъэ-псыхьагъэхэр.

Къумпыл Мурати, Александр Речицкэри, цыфэу къекIолIа-гъэхэри ачIащагъэх нэрылэгъу агитациеми кIэ гъэкIэрэкIэгъэ щэтыр гъэлэгъытIоу зепэлутхэм. Ахэм непэ автоинспекторхэм къызфагъэфедэрэ техникэу, при-борэу, аппаратэу ачIэлъэу къа-рагъэлъэгъугъэр бэдэд. Гъогухэр щынэгъончъэнхэм фэгъэхьыгъэ тхылъхэр, шапхъэу щылэхэр къызыIотыкIырэ литературэр, автоинспекторхэм гъогурыкIо-ным ишапхъэхэр зыукъохэрэм къафыратхыкIырэ квитанция зэ-фэшъхьафыбэхэр стол кIыхъ-шхом зэгъафэгъэу тельыгъэх.

Адыгэкъалэ иапэрэ гурыт еджаплIэ изавучэу Чэтыжъ Ма-ринэ зипэщэ кIэлэеджэкIо купэу къыщагъэми якIолIагъэх. Ахэр мыгъэ еджаплIэр къэзыухыгъэ закIэх, ахэтых дышъэ бгъэ-халъхъэхэр къэзыухыгъэхэри. Министрэу Александр Речиц-кэм къырихьыжъгъэ Iофыгъо-шхом мыхэм дырагъаштэ. Ешъагъэу рулым кIэрытIыс-хъэрэр бзэджашIэкIэ алытIэ. Цыф бэдэдэ гъогухэм зэра-текIуадэрэм егъэгумэкIых. Джары ахэм транспарантхэр алыгъэу къызыкIэуцугъэхэр. Ятранспарантхэм ащыщхэм атет-хагъэх: «Не отнимайте у нас будущее», «Водитель, затор-мози!». Ахэм акIэрыхьагъэх Къумпыл Муратрэ Александр Речицкэмрэ, гуфэбэныгъэ зы-хэлъ зэдэгущыIэгъухэр адыря-лагъ. Ащ юуж щэтырэ фыжбы-шхоу агъэуцугъэу, унэшхо зэ-тегъэпсыхьагъэм фэдэм Iофыгъо

зэфэшъхьафхэм агъэгумэкIэу къекIолIагъэхэр зышаштэщтхэм чIэхьагъэх. ЗэлукIэгъур къы-зэлуйхыгъэ Къумпыл Мурат къылуагъ тигъогухэм автома-шинэ зэутэкIэу атехъухъэхэ-рэм цыфхэр зэрахэкIуадэхэ-рэр ягумэкIыгъошхоу зэрэщы-тыр, ти ЛIышъхъэу ТхьакIушынэ Аслъан гъогухэр щынэгъончъэн-хэр, ахэм цыфэу атекIуадэ-хэрэр нахь макIэ шыгъэныр инэлпъэгъу зэрэрымгыэкIырэр, анахь Iофыгъо шъхьалэмэ зэрахильтырэр.

ТхьамыкIагъохэр къызэхэкIы-хэрэм ащыщых тигъогухэм язытет джыри шапхъэхэм зэ-радимыштэрэр, гъоугбгъухэри зэгъафэгъэхэу зэрэщымытхэр. Анахь тхьамыкIагъор тиныб-жыкIэхэм ащыщхэр ешъа-гъэхэу рулым зэрэкIэрытIыс-хъэхэрэр, авариехэм зэрахэ-кIуадэхэрэр ары. Ар емы-кIушху. Мы Iофым гъунэ фэ-шыгъэным фэшI тижъи, тикIи

афэлъэкIыштыр ашIэн фае. Илъэсэу тызхэтым имэзих ти-гъогухэм мыхъо-мышIэ 231-рэ атехъухьагъ. Ахэм нэггырэ 58-рэ ахэкIодагъ, 263-мэ шъоб-жхэр хахыгъэх. ТхьамыкIагъо-хэм янахьыбэр къызэхэкIыгъэр ешъоныр ары.

А мафэм Къумпыл Мурат къызэрэкIощтыр зашIэм, Iо-фыгъо зэмылIэужыгъохэм агъэ-гумэкIэу чыплIэ зэфэшъхьаф-хэм къарыкIи нэггырэ зыб-гъупшI фэдиз шъхъихыгъэ зэ-хэсыгъом къекIолIэгъагъ. Лъэ-устэнхьаблэ къыкIыгъэ купыр зыгъэгумэкIыштыгъэр федераль-нэ гъогуу М-4 «Дон» утекIэу япоселкэ удэхьажьыныр кын дэдэу, шынагъоу зэрэщытыр ары. Адыгэкъалэ къыкIыгъэ хульфыгъэри урамэу Совет-скэм светофор тырагъэуцонэу къыкIэлъэлугъ. КычIэхьагъэхэм ащыщхэр полициеи Iоф шашIэ-ным, МВД-м иапшъэрэ еджа-плIэхэм ачIэхьанхэм фэшI зэ-

резекIощтхэм къакIэупчIагъэх. Ахэм яджэуап-хэр Премьер-ми-нистрэм а чы-плIэ дэдэм щари-тыжыгъ, зыгъэ-цэкIэштхэми кIы-хъэ-лыхъэ зыра-мыгъэшIынэу афигъэпытагъ. Къэралыгъо ав-тоинспекциеи и Мафэкли ащ ило-фышIэхэм афэгъ-шуагъ, япшъэ-рылхэр щытхъу хэлъэу агъэцэ-кIэнхэу зэращы-гугъырэр къари-луагъ, журнали-стхэм ащыщхэм яупчIэхэми джэ-уапхэр къариты-жыгъ.

Премьер-ми-нистрэм къы-луагъэхэм Ады-гэ Республикэм

иминистрэу Александр Речиц-кэми адыригъаштэзэ, гъогу-хэр щынэгъончъэнхэмкIэ, цы-фэу атекIуадэрэр нахь макIэ шыгъэнымкIэ ялофшIэн на-хьышIоу зэрэзэхаштхэм, дис-циплинэр нахь зэрагъэпытэ-щтым, ащ фэшI амал зэфэшъ-хьафэу къызфагъэфедэщтхэм ягугъу къышыгъ. Автоинспек-циеи республикэмкIэ ипашэ-хэм, илофышIэхэм ямэфэклIэ къафэгъушIозэ, шIоу, дэгъоу шы-лэр къадэхъунэу къафэлъалозэ, тапэкли нахь гъэхъэгъэшIухэр ашIынхэу, ящытхъоу алорэм ха-гъэхъонэу, гъогурыкIоным ишап-хъэхэр зыукъохэрэм пхъашэу апэуцужьынхэу къарилуагъ. Александр Речицкэм лъэлу зэ-фэшъхьафхэр ялэхэу зыфэзы-гъэзагъэри макIэп. Ахэри зэ-рифэшъуашэу министрэм зэ-хифыгъэх.

**НЭХЭЕ
Рэмзэн.**

Москва кIощтых

КIэлэеджакIохэм апае телевизионнэ гуманитар Урысые олимпиадэу «Умники и умницы» зыфилоуэм ия II-рэ шъолъыр уцугъо мы мафэхэм Адыгэ къэралыгъо университетым щыкIуагъ.

АР-м гъэсэнэгъэмрэ шIэны-гъэмрэкIэ и Министерствэ жьо-ныгъуакIэм и 15-м зэхищэгъэгъэ тхэн IофшIэнэу эссе шъуашэ зилэм республикэм ис кIэлэ-еджэкIо 53-рэ хэлэжъагъ. Я 10-рэ классхэм ащеджэрэ кIэ-лэеджакIохэр ары мыщ къекIо-лIэгъагъэхэр. «Добро — это поня-тие литературное. История доб-ра не ищет» зыфилоуэр темэм-кIэ ныбжыкIэхэм Iоф ашIагъ, охътэ гъэнэфагъэм къыкIоцI

ягупшысэхэр къыралотыкIыгъэх. ШIэныгъэ дэгъухэр къэзыгъэ-лъэгъогъэ кIэлэеджэкIо 21-р ары я II-рэ уцугъом къекIо-лIагъэхэр. Зэнэкъокъур рамы-гъажьэзэ хабзэу пылхэр кIэлэ-еджакIохэм агу къагъэкIы-жыгъэх. «Гражданская вой-на 1918 — 1922 годов на Юге России: история и художе-ственная литература по этой тема-тике» зыфилоуэр ары упчIэхэр зыфэгъэхьыгъагъэхэр. МазэкIэ

узэкIэлэбэжымэ, ныбжыкIэхэр зэрэзэнэкъокъуштхэ темэр къа-ралогъагъ, арышъ, загъэхъазы-рын амал ялагъ.

Сыхьат заулэрэ кIэлэеджа-кIохэр зэнэкъокъугъэх. Фина-лым хэхьагъэхэу, анахь дэгъоу зыкъэзыгъэлъэгъуагъэхэм дип-ломхэр афагъэшъошагъэх. Ахэм ащыщых Мыекъуапэ дэт гу-рыт еджаплIэу N 3-м щеджэрэ Викториа Бессарабовар, Мые-къопэ гурыт еджаплIэу N 7-м чIэс Никита Агнистовыр, Тэху-тэмыкьое районимкIэ гурыт еджаплIэу N 6-м щеджэрэ Гу-нэе Аминэт. ТекIонугъэ кьыдэ-зыхыгъэхэр ыкIи Москва щы-кIощт олимпиадэу телегупчэу «Останкинэм» щытырахыштым

хэлэжъэштхэр Мыекъуапэ дэт гимназиу N 22-м чIэс Бэзджэ-жыкьое Асхьадрэ Тэхутэмы-кьое гурыт еджаплIэу N 5-м щеджэрэ Наринэ Кочарянрэ арых. Ащ дэгъоу зыкъызыща-гъэлагъокIэ, МГИМО-м ифа-культетхэм ащыщэу къыхахы-рэм чIэхьанхэ алъэкIышты.

Тиреспубликэ икIырэ кIэлэ-еджакIохэр илъэс заулэ хуэгъэ «Умники и умницы» зыфилоуэ джэгукIэм зыхэлажъэхэрэр. Гъэ-хъэгъэшIухэр зилэхэу, МГИМО-м чIэхьагъэхэу щеджэхэрэри, ар къэзыухыгъахэхэри ахэтых.

Зэнэкъокъум текIонугъэ кы-щыдэзыхыгъэхэм гущылэгъу та-фэхъугъ. Бэзджэжыкьое Ас-хьад лъэгъо плыжыкьыр къы-

хихыгъ ыкIи хэукъоныгъэ имылэу упчIэхэм яджэуапхэр къаритыжыгъ. «Умники и ум-ницы» зыфилоуэр хэлэжъэн амал илэ зэрэхъугъэм кIалэр рэгъушхо. Мазэм къыкIоцI тхылъ зэфэшъхьафыбэмэ ар яджагъ. Зэрифэшъуашэу зызэригъэхъ-азырыгъэр къэлъэгъуагъ. Постэ-уми анахьыбэ джэуап тэрэз къызэритыгъэр къэзыухыха-тырэ карточкэ 12 ащ къылэ-жыгъ. МГИМО-м чIэхьан амал илэ зэрэхъугъэм Асхьад кIэ-гушлу, ащ дэгъоу зыфигъэхъа-зырышты.

ИцIыкIугъом къышегъэжъагъэу Наринэ Кочарян телекъэзтыным икIасэу еплъы. Ащ хэлэжъэн зэрилъэкIыштыр зызэхехым, гушлуагъэ ыкIи зыфигъэхъа-зырыгъ, джы Москва дэгъоу зыкызэрэщигъэлъэгъоштым пы-лбышты.

**ПИАТЫКЪО
Анет.**

Килограммныкьое фэдиз къыхахыгъ

Наркотикхэр хэбзэнчъэу гъээекIогъэнхэм пэуцужьы-рэ федеральнэ къулыкъум Краснодар краимкIэ ишъолъыр ГъэlorышIапIэ АР-мкIэ и Къутамэ илофышIэхэм уплъэкIунхэр рагъэкIокIыхэзэ, Тэхьутэ-мыкьое районым ит поселкэу Инэм щыпсэурэ илъэс 55-рэ зыныбжъ хульфыгъэм икьакъыр килограмм-ныкьое фэдиз хьурэ кIэп къырагъотагъ.

Бысымым къызэрилуагъэмкIэ, кIэпыр ымышIахэу ыльэгъугъ, ихатэ хитэкъогъэ чIыгум ар къыхэкIагъ. Наркотикэу ыгъэхъа-зырыгъэр ежъ ышъхъэкIэ ыгъэфедэн гухэлъ илагъэу къафилотагъ. Уголовнэ Iоф къызылуахыгъ, зэхэфынхэр макIох.

Наркотикхэр хэбзэнчъэу гъээекIогъэнхэм пэуцужьырэ федеральнэ къулыкъум Краснодар краимкIэ ишъолъыр ГъэlorышIапIэ АР-мкIэ и Къутамэ ипресс-къулыкъу.

Псым ытхъэлагъ

Бэдзэогъум и 2-м Мыекъопэ районым ит къутырэу Пролетарскэм ипсыубытыплэ горэм зыщызыгъэпскIыштыгъэ илъэси 10 зыныбжъ шъэожьыр псым ытхъэлагъ.

КъызэрэнэфагъэмкIэ, мы псэуплэ дэдэм кIэлэцIыкIур дэсыгъ. Следственнэ къулыкъухэмрэ полициеи илофышIэхэмрэ тхьа-мыкIагъом лъапсэу фэхъугъэр джырэ уахътэм агъэунэфы.

АР-м хэгъэу кIоцI IофхэмкIэ и Министерствэ къызэритырэмкIэ, зыщыбгъэпскIы мыхъушты чыплэхэр зыныбжъ имыкъугъэхэм къызэрэхыхэрэм ыкIи ахэм нахьыжъхэр зэралъымылпъэхэрэм мыщ фэдэ хуэгъэ-шIэгъэ тхьамыкIагъохэр къакIэлъэкIох. Арышъ, цыфхэм сакъыныгъэ къызхагъафэзэ, кIэлэцIыкIухэм альпыл-лээнхэ ыкIи ежъ нахьыжъхэри ешъагъэу псым хэмыхъанхэ зэрэфаер зышагъэгъупшэ хуштыт. Шылэныгъэр зы — ар къэ-тыухъумэн фае.

Адыгэ Республикэм и ЛIышъхъэрэ Адыгэ Респу-бликэм иминистрэхэм я Ка-бинетрэ гухэкIышхо ащыхъоу фэтхъаусыхэх Адыгэ Рес-публикэм гъэсэнэгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ иминистрэ иапэрэ гуадзэу Кабанова Надеждэ Иван ыпхъум къы-нышхоу къыфыкьокIыгъэм — янэ дунаим зэрехыжыгъэм фэшI.

АДЫГЭ ХАСЭМ ИЗЭИУКІЭРЭ ЩЫЛЭНЫГЪЭМРЭ

Сурэтхэр зэхэхэм кышчыттыгъэх.

Шхьэлэхьо Аскэр.

Егъэжъэплэшлур
уахътэм илъэмыдж

Тиреспубликэ иобщественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм» изэфэхьысыжь конференцие Къэралыгъо филармонием шыкыуагъ. Правительствэм, Парламентым ялыкдохэр, лъэпкъ Иофыгъомэ аделажьэхэрэр, Краснодар краим, Москва, нэмыкхэм кыарыкыгъэхэр, Хэкужым кээзыгъээжыгъэ тильэпкъэгъухэр, нэмыкхэри зэхэхэм хэлэжыагъэх.

Адыгэ Хасэм и Устав кы- зэрэщидилытэрэм тетэу, ауж- рэ илъэсрэ ныкхорэм кыкылоцI япшъэрылхэр зэрагъэцэкла- гъэхэр зэхэхэм щызэфэхьы- сыжыгъэх, щылэныгъэм кып- кырыкырэ Иофыгъохэм зэра- дэлажьэхэрэм, нэмыкхэм ате- гушылагъэх. Адыгэ Хасэм ит- хьаматэу Бэгъушъэ Адамэ кы- зэриуагъэмкIэ, адыгабзэм, лъэпкъ культурэм, тарихым, ныбжьыкIэхэм ягъэсэн, Хэку- жым кээзыгъээжыгъэ тильэп- къэгъухэр щылэныгъэм хэгъэ- гъозэгъэнхэр, нэмыкI Иофыгъо- хэр хасэм инэлпъэгъу сыдигъуи итыгъэх, тапэки итыттых.

Кавказ зор зауыгъэр илъэ- си 150-рэ, Хэгъэгъу зэошхом Теклоныгъэр кызыщыдагыгъэр илъэс 70-рэ зэрэхъугъэхэм афэгъэхьыгъэу чыг 220-рэ псэуплэу Гавердовскэм дэжъ, автомобиль гъогум ыпашъхъэ, шагъэтысхьагъ — экIэри чыг- гаех. Адыгэ Хасэм иныбжьыкIэ кыутамэ икIэрыкIэу зэхажъ- жыгъ. Хэкужым кээзыгъэ- эжыгъэхэр адыгабзэкIэ шы- рагъаджэх, пащэр Лышэ Хьа- лимэт. Адыгэ Хасэм культу- рэмкIэ икомитет итхьаматэр ШхьапплъэкIэ Гъучыпс. Ко- митетым хэтхэм гуетыныгъэ ахэлъэу Иоф зэралхэрэм ишы- агъэкIэ, адыгэ шыуашэм, ады- гэ быракъым, лъэпкъ шэн-хаб-

зэхэм афэгъэхьыгъэ зэхажьэхэр дэгъоу зэхажьэх.

Щытхъу кыыхьыным пае Адыгэ Хасэр лажъэу кызы- шыхъурэмэ зэрадыримыгъаш- тэрэр Бэгъушъэ Адамэ хигъэ- унэфыкыгъ. Олимпиадэ джэ- гунхъу Шъачэ шыкыуагъэхэм Адыгэ Хасэр апэшуклоштыгъэу зылытэхэрэр хэукъохъу А. Бэгъушъэм ылытагъ.

Узэкъотмэ —
улъэш

Хэкужым кээзыгъээжыгъэ тильэпкъэгъухэм якыны- гъохэр нахъ макIэ шыгъэнхэм, ячыгу къеклужыгъэхэр щылэ- ныгъэм хэгъэгъозэгъэнхэм Адыгэ Хасэр зэрэпылым Бэ- гъушъэ Адамрэ Хэкужэ Адам- рэ кытегушылагъэх. Тильэп- къэгъухэм ящыкIэгъэ тхылъ- хэм ягъэхъазырынкIэ, Iэклиб кыкылыгъэ студентхэм яегъэ- джэнкIэ упчIабэ кызэрэтэджы- рэр шъэфыжъэп. Ащ фэдэ гумэкIыгъохэм кытегушылагъэмэ лъэпкъхэр зэпигъэуцунхъу, бырсыр кытхильхъанэу зы нэбгыри кыахэлыгъэп.

Адыгэ Республикэм и Пар- ламент и Комитет итхьаматэу Мырзэ Джамбэч иеплы- клэхэм уагъэгъуазэ. Ащ зери- лытэрэмкIэ, адыгэ шыуашэм, адыгэ быракъым, нэмыкI лъэпкъ

Иофыгъохэм яхьылэгъэ унашъо- хэр Парламентым ыштэхэ зэ- хъум, тымылъэпкъэгъухэри Ио- фым чанэу хэлэжыагъэх. Узэ- къотмэ — улъэш. Ар щылэны- гъэм кыщэлъагъо. Иофым хэ- шыкI икыу физимылэхэм зы- горэхэр аубыхъу, цыфхэр агъэплэхъунхэм ишынагъо кы- зыдахъэу кызэрэхэклирэм уегупсэфылэ мыхъуштэу Дж. Мырзэм ылытагъ. Сэхъутэ Аскэр, ЦыкIу Аслъан, Шэр- джэс Мыхьамэт, нэмыкI хьакIэ- хэр кытегушылагъэх.

Рэхъатныгъэр
кыаухъумэщта?

Зэхажьэм кышыгушылагъэ- хэм, зэкI плэми хъунэу, ана- хъу зыдырамыгъэштагъэр «Доб- ровольнэ народнэ дружинэхэр»

Сэхъутэ Аскэр.

зыфилорэм язэхэщэн кыпкы- рыкырэ Иофыгъохэр ары.

Адыгеим и Парламент иапэ- рэ еджэгъу ащ шытегушылагъэх, кыкIэлъыкIлошт зэхэсыгъохэм ащыц хэушхъафыкыгъэу унашъо щаштэщт. Ащ фэдэ дружинэхэр Краснодар кра- им, Урысыем ишъолырхэм ащызэхашагъэх. Дунаим щы- зэлъашлэрэ тхаклоу, къэра- лыгъо шлухъафтынхэр кы- зыфагъэшьошагъэу МэщбэшIэ Исхъакъ лъэпкъхэм яшэн- хабзэхэр кыдилытэхэзэ, народнэ дружинэхэр нахы- пэкIэ хэгъэгъум зэрэщызэха- цэщтыгъэм опытуу кыхэпхын плъэкIыщтыр кыыхигъэщыгъ.

Къээзэкъ шыуашэр зыщыгъ дружинникым адыгэ шыуашэр зыщыгыр гобгъэуцоу рэхъат- ныгъэм икыаухъумэн зыфэб- гъазэхэкIэ, шыуагъэм ычы- плэкIэ гумэкIыгъохэр кыыхэ- клынхэ ылъэкIыщтэу Мэщбэ- шIэ Исхъакъ кытуагъ. Ащ кыдезыгъэштагъэхэм ащыщых Мырзэ Джамбэч, Нэгъуцу Шам- судин, Хэкужэ Адамэ, Къу- ижэ Къэплъан, Тхьаркхъо Са- фыет, ШхьапплъэкIэ Гъучыпсэ, Тальэкъо Адамэ, Болэкъо Ас- лъан, ЦыкIушъо Аслъан, Нэхэе Аслъан, нэмыкI- хэри. Иофым ыгъэгъу- мэкIэху кытегушылагъэх Къулэ Амэрбий, Iэ- шыны Адамэ, Къэбэр- тэе Аскэр, фэшхъаф- хэри.

Адыгэ Хасэм и Со- вет зичэзы зэхэсыгъоу илэщтым а Иофыгъом игъэкIотыгъэу шытегу- шылэнхъу зэлукIэм уна- шъо щаштагъ.

Адыгэ Республикэм

лъэпкъ ИофхэмкIэ, Iэклиб къэ- ралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэ- гъухэм адырIэ зэпхыныгъэ- хэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет итхьа- матэу Шхьэлэхьо Аскэр ады- габзэм изэгъэшлэнкIэ тхылъ- хэр кызэрэдагъэкыхэрэм, Тыр- куем, нэмыкI хэгъэгъумэ арыс тильэпкъэгъухэм адыгэ лите- ратурэр алэклагъахъэу зэрэфе- жьагъэхэм, Хэкужым кээзы- гъээжыгъэ тильэпкъэгъухэм яИофыгъохэм, фэшхъафхэм кытегушылагъ.

Мырзэ Джамбэч.

Зэфэхьысыжь
кIэклI

КIэлэцIыкIу Iыгыплэхэм, еджаплэхэм адыгабзэр нахыш- лоу ащакIуным, къоджэ хасэ- хэм нахышлоу Иоф зэралхэ- щтым, нэмыкIхэм атегушылагъэх. Адыгэ Хасэм илофшлагъэ уезэ- гыи хуштэу зэхажьэм шалы- тагъ. Общественнэ пшъэрылхэр дэгъоу зыгъэцакIэхэрэм ащыц- хъу Лышэ Хьалымэт, Тхьар- кхъо Сафыет, Мыгу Эдуард, Нэхэе Аслъан, ШхьапплъэкIэ Гъучыпсэ, нэмыкIхэм Адыгэ Хасэм ищытхъу тхылъхэр ара- тыжыгъэх. Лъэпкъ Иофыгъоу зэхажьэм кыщалэтыгъэхэр гъэцэклагъэ зэрэхъухэрэм тигъэ- зетеджэхэр ащыдгъэгъозэщтых.

ЕМТИЛЬ Нурбий.

ГумэкIыгъохэм атегушылагъэх

Адыгэ Республикэм и Парламент социальнэ политикэмкIэ ыкIи псауныгъэр кыаухъумэгъэнымкIэ икомитет итхьаматэу, партийнэ проектэу «России важен каждый ребенок» зыфилорэм АдыгеимкIэ и Координаторэу Ирина Ширинам мы мафэхэм зэхэсыгъо зэхицагъ.

Ащ хэлэжыагъэх АР-м гъэсэнгъэмрэ шлэныгъэмрэкIэ, псауныгъэр кыаухъу- мэгъэнымкIэ, Иофшлэнырэм социальнэ хэхъоныгъэмрэкIэ иминистерствэхэм, сабийхэр зыплунэу зыштэгъэ ны- ты- хэм яобщественнэ организациехэм ялыкдохэр.

Сабый ибэхэм ыкIи сабийхъу зянэ- зятэ зышхъарымытыжхэм альэны- къокIэ гумэкIыгъоу кыаухъуэрэм кы- зэрэгъуогъэхэр атегушылагъэх, хэкли- плэхэм зэдыусагъэх.

— Федеральнэ проектэу «России важен каждый ребенок» зыфилорэр щылэныгъэм чIыплэ кын ригъэуцогъэ сабийхэм Iэпылэгъу афэхъугъэныр, ахэм ящылэклэ-псэукIэ нахышлу шыгъэныр ыкIи унагъохэм ащылэрэ кIэлэцIыкIухэр нахыбэнхэр ары зыфэгъэхьыгъэр. Мыщ фэдэ сабийхэр зыщылэрэ унагъохэм Iэпылэгъу зэрафэхъуштхэ лъэныкъохэр гъэнэфагъэхъу щылэх, — кытуагъ И. Ширинам.

Сабый ибэхэм ыкIи сабийхъу зянэ-

зятэ зышхъарымытыжхэр зыплурэ унагъохэм Iэпылэгъу афэхъугъэным фэшI федеральнэ ыкIи региональнэ хэбзэ- гъэуцугъэ гъэнэфагъэу щылэхэр гъэцэ- клагъэ зэрэхъухэрэми кызэрэгъуогъэ- хэр тегушылагъэх.

Мыщ фэдэ сабийхэр зыплурэ унагъо- хэр анахъ зыгъэгумэкIырэ Иофыгъохэр кыалэтыгъэх. Ахэм ащыщых сабийхэм япсауныгъэ кыаухъумэгъэным, гурыт еджаплэхэм ыкIэ хэмылэу ащышхэн- хэм, Iэзэгъу уцхэр арагъэгъотынхэм, псауныгъэр зышагъэпытэрэ лагерхэм зашагъэпсэфыным апае путевкэхэр кыратынхэм афэгъэхьыгъэхэр. ЫпэкIэ ны-тыхэмрэ сабийхэмрэ зэгъусэхъу зыгъэпсэфылэ чIыплэхэм клэхэ зэхъум зэгурылоныгъэу, зыкIыныгъэу унагъо- хэм арылым зэрэхажьыгъэр, ау

мы аужырэ илъэххэм ар нахъ чIэнагъэ зэрэхъугъэр кыауагъ.

Щылэныгъэм чIыплэ кын ригъэуцогъэ сабийхэм псэуплэ ыкIи чIыгу Iахъхэр ягъэгъотыгъэным епхыгъэ гумэкIыгъохэри зэхэсыгъом кыщалэтыгъэх.

Ахъщэм епхыгъэ гумэкIыгъо закъохэр арэп сабийхэр зыплурэ ны-тыхэм кыа- Iэтыгъэр. Щылэныгъэм чIыплэ кын ригъэуцагъэхэм агу кыдэпщэен фаеу ахэм алытэ. Шышлэ Иофшъабзэхэм язэхэщэн мэхъаншхо зэрилер пстэ- уми кыауагъ. Республикэм ит музейхэм, театрэхэм, къэгъэлъэгъонхэм, концерт- хэм кIэлэцIыкIухэр арагъэблагъэхэмэ, ягуапэ хуштэу кыахажьыгъэх.

Ны-тыхэм кыалэтыгъэ гумэкIыгъохэм ядэлугъэх ыкIи шхъадж зыфэгъээжъэ лъэныкъом елытыгъэу ахэм игъэкIо- тыгъэ джэуапхэр кыратыжыгъэх.

ПИАТИКЪО Анет.

♦ АР-м и КЪЭРАЛЫГЪО ШЛУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ ХЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФШАГЪЭХЭР

Шагъэ щы, ау шлэгъэн фаеу къэнагъэр нахьыб

Зисэнэхъат фэшъыпкъэу, зыгъэлапкъэу, зифошлэн шлу зыгъэгъурэм къыдэхъурэр бэ. Ар къыушыхъатэу, адыгэмэ «Насыпыр цыфым еж ылэшъхьытлуклэ къелэжы» зэрапорэр зицылэныгъэ гъогуклэ къэзыгъэшъыпкъэжырэмэ Шхьэлэхъо Абу ащыц.

«Шагъэу щылэр мымэкълэнкн хъун, ау шлэгъэн фаеу къэнагъэр нахьыб» — джары гурышэ шхьалэу ар зэрыгуа-зэрэр. 2014-рэ ильэсым тхылыщ хъурэ «Зэхэуьоегъэ тхыгъэхэу» къыдигъэкыгъэхэм ар къаушыхъаты. Мы лофшлагъэр наукам мэханэ зилэ хъугъэ-шлагъэу къыххъагъ.

Мамый Руслъанэ гуцылапэу тхылыхэм афишлыгъэм зэрэщитхырэмклэ, Абу «тхыгъэхэуыгъэу илэр цыклым иными ацлэхэмклэ къэлпъытэн хъумэ, 500-ми шхьарыкыгъ». А пчъагъэм тыкыпкъырыкымэ, ащ изы цыпэ хъуцт нылэп мы тхылыхэм къадэхъагъэр. Арэу щыт нахь мышлэми, тхылыщыр лофшлэгъэ ин, мыхэм статья зэфэшъхъафэу 178-рэ къадэхъагъ.

Игъэсыкълэклэ мы тхылыхэр тематическэу зэтеуыгъэхэу щытхэп, ильэс зэфэшъхъафхэм Абу къыхиуыгъэ илэшлагъэхэр зыщитхыгъэ ильэсым елытыгъэу зэкълэпкылохэу тхылыхэм къадэхъагъэх. Ар къагъэлапгъо статья пэпчэ зыщитхыгъэ ильэсыр ыклэклэ къызэрэкли-тхэжырэм. Гуцылэм пае, иапэрэ статьяхэу апэрэ томым къыдэхъагъэхэр 1956-рэ ильэсклэ гъэунафыгъэ. Ары «Хэшыпкылыгъэ тхыгъэхэр» ымылоу, «Зэхэуьоегъэ тхыгъэхэр» ылуи, Абу тхылыхэм шхьэ зыклафишлыгъэр.

Мамый Руслъанэ къызэрэхигъэщэу, «адыгэ литературэ шлэныгъэм ильэгъохэцхэм,

ылапсэхэм ащыц Шхьэлэхъо Абу». Ар нафэ къытфашлы тызтегушылэрэ тхылыхэм. Мыхэм къадэхъэгъэ тхыгъэхэм лъэныкъуабэ къызэлъауыты, ау янахьыбэр зыфэгъэхыгъэр адыгэ литературэ ныбжьыклэм икхэхуки, хэхъоныгъэ гъогоу къыкыгъэр, ащ изэгъэшлэн-зэхэфынклэ шлэгъэн фэе лофыгъохэр ары. Науцнэ лъапсэмэ атетэу екыла-лэзэ, адыгэ литературэм ихэхъоныгъэ лъэоянэхэр Абу ыгъэунафыгъэх, ащ къыкыгъэ гъогур, игъэпсыклэ, инэшанэхэр къызэлъузыхырэ теоретическэ зэфэхьысыж куухэр ришыллагъэх. Лъэпкъ литературэм изэхэфынклэ, изэгъэшлэнклэ шлэныгъэлэжыым игушъхъэ кыуа-члэ анахь къызыщынэфагъэхэм ащыц «Тилитературоведение ипшъэрылхэр», «Усэм шыпкъагъэу пкъырылхэр ары игъашлэри», «Лъэхъаныр, конфликтыр, характерыр», «Адыгэ лирическэ прозэр. Амапхэр. Гъэхъагъэхэр. Щыклагъэхэр», «Гъогупэхэр. Къэгъэзаплэхэр. Икыплэ кынхэр» зыфилохэрэр ыкли нэмыкыхэр.

Лъэпкъ литературэм пкъэоу фэхъугъэхэу, лъызыгъэкълотэгъэ, зыгъэдэхэгъэ титхаклохэм ядунай къызцызэлъуихэу е ахэм ятхыгъэ гъэнэфагъэ горэхэм къазщытегушыи бэу тхылымэ ташылоклэ. Абу инэплъэгъу икыхэрэп адыгэ просветительхэм, адыгэ фольклорым, нарт эпосым ялофыгъохэри, ахэм афэгъэхьыгъэ гурышэ-гупшысэхэмклэ къыддэгъуащэ. Лъэпкъ

литературэм хэхъоныгъэ ышлы-нымклэ, ыпэклэ лъыкълотэнымклэ, ыльэ пытэнымклэ урыс литературэм ишлуагъэу къэклагъэр Абу ащыкыгъэтхы К. И. Чуковскэм, М. Ю. Лермонтовым, М. Горькэм, И. А. Крыловым, С. В. Михалковым, А. А. Кирий афэгъэхьыгъэ тхыгъэхэми.

Абу анахъэу ыналэ зытетыр адыгэ тхыгъэ литературэм ублаплэ фэзышлыгъэхэм якыххэгъэщын. Араб, латин хъарыфылэхэм лъэпкъыр арылажъэ зэхъум апэрэ тхыгъэхэу гъожьы хъужьыгъэ гъэзетхэм, журнал нэклубгъохэм къарынэжыгъэхэм якыххэгъэщыжыын ащ ыналэ тет зэпыт, клэзыгъэнчъэу ахэм яугъоижьын дэмышъхъахэу дэлажъэ. Къежъаплэхэм алуыгъэхэу е нэужым литературэм къыхэуцагъэхэу, ау къалэжыгъэм ифэшъуашэм ипэгъоклэу зыцлэ рамылуагъэхэм ацлэ къэлэтыжыгъэныр, ятхыгъэхэр хэутыжыгъэнхэр ежъми, зэклэ литературэ шлэныгъэлэжыхэм япшъэрылхъа-лэу Абу елытыгъэ. А лъэныкъомклэ Цэй Ибрахимэ, Кобл Билъэустан, Меркицэ Рэщидэ, Натхъо Долэтхъан, Уджыхъу Адылджэрые, Уджыхъу Хъалидэ, Тыгъужь Дышъэкл афэгъэхьыгъэу итхыгъабэхэм мы тхылыхэм ташылоклэ. А зэпстэур адыгэ литературэ ныбжьыклэм итарихъ хэгъэцагъэхэу ащ зэхефых.

Абу адыгэ литературэм инепэрэ мафэ игъунапкъэхэм къащымыуцоу, лъэпкъым идуховнэ щылаклэ ижъыклэ къыщегъэжъагъэу, непэ къынэсыжъэу гъогоу къызэпчыгъэм изэгъэшлэн фэгъэхьыгъэ ушэ-тынхэр зэришыллэгъэ итхыгъэхэу «Адыгэ мамлюкхэр», «Мамлюкхэр. Адыгэхэр. Шлош-еплъыклэхэр», «Лъэпкъ шлэжыым

ижъогъо гъуазэхэр» зыфилохэрэр осэшхо зилэ лофшлагъэх, литературэм имызакъоу, адыгэ лъэпкъым ихышъэ изэгъэшлэнкли гъозэ инэу щытых.

Къыххэгъэщыгъэн фаер Абу шлагъэу илэм ибагъэ, ибаигъэ зы зэфэхьысыжъэ гъунапкъэ горэм урешаплэми, ащ ыуасэ къэзылэтырэр зыпыль лоф пстэури лъэпкъ гупшысэм епхыгъэу, ащ къыпкъырыклэу зэрэщытыр ары. Ащ иныбжьыклэгъум къыщегъэжъагъэу общественнэ-политическэ лофхэм, ихэку, нэужым иреспубликэ, зэклэ адыгэ лъэпкъым ягумэкълхэм ахэцагъэу, ягупчэ итэу къыххыгъэ. Ащ къытыгъэ ильэпкъ зэхашлэ, ильэпкъ гупшысэ къызщырилотыкырэ тхыгъабэу илэр. Ахэм ащыщыбэхэу цыф шэпхъэ-зэхэты-клэхэм, адыгагъэм, цыфыгъэм, лъэпкъ шэн-хабзэхэм афэгъэхьыгъэу мы и «Зэхэуьоегъэ тхыгъэхэм» къадэхъагъэр бэ. Къыххэгъэщы сшлоигъу, сьд фэдэрэ лъэпкъ лофыгъо къытегушылэми, Абу теубытагъэу «мырэуцтэу щытын фай» ымылоу, ежэ шлотэрэзыр къелашъ, тэри тезыгъэгупшысэщт упчлэхэр къэгъэуцу. Джа шыкълэм тетэу шлэныгъэлэжыыр итхыгъэхэмклэ къыддэгъуащэ, гуцылэгъу тыкешлы, игупшысэмэ тахешэ.

Шхьэлэхъо Абу и «Зэхэуьоегъэ тхыгъэхэр» адыгэ литературэ шлэныгъэм ихэхъоныгъэшхоу щытых. Ахэр литературэр зикласэхэм, анахъэу ащ лоф дэзышлэрэ студентхэм, аспирантхэм, клэлэгъаджэхэм, шлэныгъэлэжыхэм лъэшэу къызэрэшъхъэпэщтыр къыдэтлытэзэ, наукам ыльэныкъоклэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо шлухъафтын ифэшъуашэу къызэрагъэлъэгъуагъэм детэгаштэ, тефэу тэлъытэ.

ШХЬЭЛЭХЪО Дариго.

Ныбжьыкълэгъур — анахь лъэхъэнэ гъэшлэгъонэу цыфым ищы-лэныгъэ хэтыр ары. Непэ тиныбжьыкълэхэр зыфэдэм елытыгъэ неущ тыхэкуи, тикъэралыгъуи, тильэпкъи зыфэдэщтыр. Ныбжьыкълэр ары щылэныгъэр лъызыгъэклэуатэрэр, гупшысакълэр къэзыгъэхъурэр, непэрэ мафэр зыгъэпсырэр.

Непэ тиныбжьыкълэхэр зыфэдэхэм бэрэ рыгушылэхэу зэхэпхыцт. Псынклагъи, гуплы-рыгъи, фэмыфыгъи ахэм къызхагъэфэн алъэкыщт. Ау тежыугъэгупшыси зэ, непэрэ тинахьыжъхэм ащ фэдэ гупсын-клагъэ тыгуасэ ахэлъыгъэба?! Мыр уахътэм икло, цыфым илэ-клоцл дунай епхыгъэ лофыгъу ыкли а лофыгъор къэтлэтыныр арэп мы тхыгъэр зыфэдгъэхьырэ. Пшъэрылхэу зыфэдгъэуцужыгъэр нэфэшъхъаф — тиадыгэ ныбжьыкълэхэу, щысэ-техыплэу тилэхэм ащыцхэм нэ-луасэ шъуафэтшыныр ары.

Псэолъэшл пэрыт

«Зы мафэм уасэ фэзымы-шышъурэм гъашлэм уасэ фи-шышъуцтэп. Ау зыхъуклэ, зы мэфэ лые хъаулыеу бгъэклоныр емыкылуху!» — мы гуцылэхэр зиэхэр къуаджэу Хъакълэмзые щыц псэолъэшл ныбжьыкълэу Хъакурынэ Анзаур. Ащ ильэс 27-рэ ыныбжэ, шхьэгъусэрэ сабыитлэрэ ил. Сабыи щхы макъэм нахь лъаплэ дунаим те-мытэу елытыгъэ ыкли а макъэр нахь бэрэ зэрэлуным фэшл ильэсипшл хъугъэу шхьэкълэ-имылэу мэлэжъэ. 2005-рэ ильэ-сым еджаплэр къызеух нэуж ар Мыекъопэ къэралыгъо те-хнологическэ университетым псэолъэшлынымклэ ифакультет члэхъэ. Ау ежэ къызэрэклигъэ-тхырэмклэ, ильэс 17-м щегъэжъагъэу тхылым нахьы-бэу ылыгыгъэр псэолъэшл лэ-мэ-псымэхэр арых. Еджэгъу ужим ар унэклоцл гъэцкълэжыын лофшлэнхэм апыхъагъ. «Сицы-кыгъом щегъэжъагъэу дышъэ зылэ къыпызырэ пхъашлэхэм, псэолъэшлхэм сяхуапсэщыгъэ ыкли ахэм сафэдэным ськлэ-нэцыщтыгъэ, ау сицылэныгъэ ащ еспхыныр, сырыпсэуныр сшлэш хуэпэщтыгъэп...» — ело Анзаур.

Ышлэш мыхъуцтыгъэми, клэ-лэ ныбжьыклэм къулаиныгъэ къызлэклигъэхъаным ильэситло пылыгъ. Ащ ыуж изакъоу лэ-

Заирэ ишлэныгъэ гъогу

Хъуажэ Заирэ клэлэцыкылу ыгъыплэм щысы-гъыгъ. Пшъэшъжыыем янэ-ятэхэм лоф адэсшлагъ. Зы унагъоу Адыгэкълалэ дэсмэ ащыц клэлэгъэджэ унагъом лэдэб, гуклэгъу иль, лъэшэу зэгурэлэх ыкли зэдэлуужых.

Ятэу Нурбый Адыгэкълалэ игурыт еджаплэу N 1-м лоф щыдэсшлагъ, ищытху фэшъхъа-фи зэхэсхыгъэп. Ащ фэдэу янэу Сафиет клэлэцыкылу ы-гъыплэм къыздылуытыгъ. Сабыи-хэр гъэсагъэ хъуным, лэдэбрэ шлэныгъэрэ яттыным ыуж ты-тыгъ. Сафиет ежэ нылдэлъфэу хэлъ сабыи-хэм лоф адешлэ-ныр. Ахэр шлу ельэгъух, узэра-дэпсэуцтыр ешлэ, исэнэхъат фэшъыпкъ, сабыимэ афишлэ-щтымклэ къогъанэ имылэу, ыгу етыгъэу лэжъагъэ. Заирэ сэ слыгыгъэ, сфэлэклыщтымклэ сьдэлэжъагъ. Ау а зигугъу къэсшыгъэ ны-тыхэм афэдэ-хэр уилэхэмэ, сьдэуцтэу уемы-джэщта, сьдэуцтэу щысэ-техыплэ ахэр пфэмыхъуцтхэ?

Сабыим нахь лъэшэу зишлуа-гъэ къекырэу унагъом зэфы-щытыклэ дахэу ильыр ары.

Заирэ ицыкыгъом къыщегъэ-жъагъэу нэутхэ цыкылоу, лупклэу, еплорэр гурылоу, джэуапыр тэрэзэу псынклэу къыуитыжъэу, лорышлэу щытыгъ. Ар цыкылу дэдагъ музыкэм едэлуныр икла-сэу къызеублэм. Джыри са-быйзэ пшъэшъжыыер Адыгэ-кълалэ дэт музыкальнэ еджа-плэм члэхъэ. А гурыт еджа-плэр щытху хэлъэу къеухы. Иклэлэгъэджэжъэмэ Заирэ афэрэзэу ягугъу къешлы. Ахэр Хъахъукоу Шамсэт Заурбэч ыпхъур, Мыгу Светланэ Джыхъ-фарэ ыпхъур, Нэмытлэкъо Розэ Шамсудинэ ыпхъур.

Музыкальнэ гурыт еджа-плэмрэ гурыт еджаплэу ильэс 11-рэ зыщеджагъэмрэ а зы ильэсым къеухы. А ильэс дэ-дэм искусствэхэм яколледжэу Мыекъуапэ дэтым члэхъэ, ащ щытху хэлъэу щеджэ. Клэлэ-егъаджэу илагъэм, шлуагъэу

пылтыр пшъэшъэ цыкылум къы-фэухрэп. «Азаян Наталья Ва-силевнар ары, — ело, — нахь лъэшэу мы сэнэхъатым сы-фэзыцагъэр». Училищым ыуж Краснодар культурэм иинсти-тутэу дэтым члэхъагъ, щытху хэлъэуи щеджагъ. Сэнэхъатэу къыхихыгъэр фортопианэр ары. Ащ щезыгъаджэщтыгъэ клэлэ-егъаджэм Заирэ дахэкълэ игугъу къешлы.

Марина Николаевар псэе-мыблэжэ клэлэгъаджэ ыкли дэ-гъу дэдэу зисэнэхъат зыгъэ-цаклэрэмэ ащыц. Ригъаджэрэ-мэ ыгу етыгъэу лоф адешлэ, фэгъэгъу илэп, ежъыри зы-фигъэгъужырэп, пшлэшъуцты-ри ешлэ, уауж икырэп, шлэ-ныгъэ дэгъу къыуеты. Культурэм иапшъэрэ еджаплэ щыт-хушхо хэлъэу пшъашъэр ще-джэ. А лъэхъаным апэрэу За-ирэ камернэ музыкэм ия VII-рэ Дунэе шхьэхихыгъэ фести-валэ-зэнэкъокъоу «Красно-дарская камерата» зыфило-рэм хэлажъэ. Я II степень зилэ Диплом къыщехы.

Пшъэшъжыыер заджэрэр

щытху хэлъэу къеухы. Къэмы-уцоу Заирэ джыри ишлэныгъэ хегъахъо. Зыщеджэрэр къызе-ухым, «Магистратура музыкоз-нания» зыфилорэ сэнэхъатымклэ еджэнэу джыри члэхъажы. Ащ щеджэзэ, культурэм иапшъэрэ еджаплэ ыцлэклэ, нэмыкы къэралыгъо щырекълэщт зэ-нэкъокъум рагъэблагъэ. Заирэ гуапэр иеу Италием 2014-рэ ильэсым макло. Зэнэкъо-къум «Под солнцем Италии» ыцлагъ. Ащи Дипломрэ шлу-хъафтынхэмрэ къыщыраты.

Сэ сшъэхэкълэ Заирэ игъэ-хъагъэхэм лъэшэу сацэгъушлу-кы, сэри ахэр сигъэхъагъэ-хэу къысцэхъу. Непэ сэ сы-пензионер нахь мышлэми, са-быеу сплугъэмэ сакълэупчлэ, ягу-гъу дахэкълэ ашлымэ, гуапэр сиеу сафэгъушлэ. «Сыцэлэфэ музыкэм ехыллэгъэ шлэныгъэ куумэ салыбэнэщт, сшлогъэ-шлэгъонэу сыгуклэ сигъатхэу силэпэлэсэныгъэ хэзгъэхъоцт», — ело пшъашъэм.

Сэ сыпфэрэ, Заир, сыпфэ-лалэо псауныгъэ пытэ, насып дахэ уилэнхэу, бэгъашлэ ухъу-нэу. «Шъопсэу» ясэлэ уянэ-рэ уятэрэ оц фэдэ сабыи ды-шъэ зэрагъэсагъэмклэ.

МАМЫЙ Мариет.

Тызыщыгугъырэ ныбжыкълэхэр

жээнэу рихъухагъ. «Лъэшэу яшлэгъэхэ кысагъэкълэ Търкуем кыкължыгъэ тилъэкъэгъухэ Мэрэтыкô Юнысрэ Шъхэлэхэ Аднанрэ, — келотэжы Анзаур. — Ахэм яшлугъэкълэ псэолъэшным щэгъэфедэрэ пкыгъохэр, лэм-псымэ зэфэшхьафхэр зыщашэрэ тучан цыкълу кызылусхынэу хъугъэ». Тучаныр зэфышлыжэуи, иныбджэгъоу унашхьэхэр тезылхьэхэрэм клалэм лoф адишлэуи зэп кызырэхэкълыгъэр. Ащ дыхэтэу лoфыгъо зэфэшхьафхэм апыл кыныр зыфэдэр зэригъэшлагъыкъл ар кыфэфедэжыгъ. 2012-рэ илъэсым Мыекôпэ лицееу N 35-м иунашхьэ Анзаур зипэщэ купым зэблихъугъ. Ащ ыуж а псэолъэш купыр зэлъа-шагъ, ялофшлэкълэ пашэхэми, цыфэу зыфэлэжыагъэхэми агу рихыгъ. 2013-рэ илъэсым псэуплэу Гавердовскэм дэт еджаплэм ышхьы гъэцэкълэжынкхэр рашыллагъэх. 2014-рэ илъэсым Анзаур зэхищэгъэ псэолъэш купым джыри зы лъэбэкъу-шо ыдыгъ. Къэралыгъо тендо-рыр ащ кырихи Мыекôпэ технологическэ колледжым иунашхьэ зэблихъугъ. Зэхищэгъэ купым ыцлэ дэгъоу зэригъэ-шугъэм ихьатырклэ, гъусагъэ дэзышымэ зышлoигъо ныбджэгъухэри Анзаур кыфыкълых. Къатиплэ хъурэ унэ зэтетым ишын псэолъэш ныбжыкълэхэр яшъыпкъэу пылхы.

Хъакурынэ Анзаур ыныбжымыбэми, кын ыльэгъугъэп лонплэкълыщтэп. Ау анахь шъхалэр а кыныр непэ кызырэфэфедэжырэр ыкъл неущырэ мафэм гугаплэ илэу нэшлукълэ зэрэх-гъаплэрэр ары. Мышхьахэу, гъэпсэфыгъо имылэу ар гъогу кыыхыгъэм рэкъл. Ащ фэшхьафэу, лъэпкъ гъмэкълр клалэм куоу зэрэхэлтым, адыгэ намысыр, укытэр исабийхэм зэрэхилхьэрэм ащ шъхашэ фыуегъэшлы. Ныбжыкълэ пэрытэу узэрыгъухомэ хъунэу тилэхэм щэч хэмылъэу Анзаур ащыщ.

Псауныгъэр кьеуэхумэ

Цыф пэлчэ Тхэм зыгорэм кыфигъэшлыгъэу, пшъэрыл гъэнэфагъэ илэу къэхъоу ало. Зыхэр а пшъэрылтым лъыхъухэу, зы лoфым ыуж ихъэхэмэ, ар фэшхьафклэ зэблахъузэ «ежъям» къэсыфэхэ кын хэтых. Ау щылэх яцылкългъом кыщегъэжыагъэу а зы сэнэхьатым фэагъэхэу, ащ Тхэм кызырэфигъэхъугъэхэр теубытагъэу зыдашлэжъэу. Ащ фэдэ цыфхэм ащыщ къуаджэу Фэдз щыщэу, Кошхьэблэ районым игупчэ сымэджэщ иполиклиникэ илофышлэ ныбжыкълэу Быжъ Фатимэ. «Си-цыкългъом кыщегъэжыагъэу фэшхьаф сэнэхьат горэм сыпылхьышун лoу шлагъэп. Еджаплэм сычлэсызэ халат фыжыыр зэрэсщыгыщтыр сшлэщтыгъэ. Ар сшлэзэ Мыекôпэ къэралыгъо технологическэ университетым 2007-рэ илъэсым сычлэхьагъ, — ело терапевтым.

— Еджэныр кызыеух нэуж Мыекôпэ поликлиникэм щылэжъэнэу Фатимэ ригъэжыгъагъ, ау бэ темышлэу зыщыщ районым кыгъэгъэжыгъ. Непэ ар анахь лoфышлэ пэрытхэм ащыщ. Клоцл узхэм, жьымыгъотым, гу-

узым агъэгумэкълрэ цыфхэр ащ мафэ къэс кьеуалэх.

— «Сымаджэхэм ялэзэныр сэнэхьатэу зыфыхэзыхыжыгъэм ыпэрапшлэу щэлагъэр ары ищыкългъэр. Цыфым къэзэгъы-щтыри къемызэгъыщтыри гурэ-бъолошун фае. Шэныгъэу плэ-клэлтым имызакъоу, ащи мэхъанэшхо илэу сэлъытэ», — ело Фатимэ. лoфэу зыпылхьыр мыпсынклэгъоми, врач ныбжыкълэм ишлэныгъэхэм ахигъэхъо-ным пыл. Гастро-энтерологиим епхыгъэ шлэныгъэм ишъэфхэр ащ кызыфызэлуйхыным пыл ыкъл ыплэкълэ плэмэ, гухэлъэу илэр бэ. Ащ уимыгъэгъушлон ыльэкълыщтэп, сыда плэмэ непэ мафэм зытырилетыкълэзэ неущырэм ишъыпкъэу халпъэрэ цыфыр гъогу тэрэз зэрэте-тым уехъырэхъышэжынкхэу щытэп. Фатимэ гъогу дахэу зыте-хьагъэм щылэкълэ анахь дахэм фищэнэу тыфэлъало!

Сатыуш

Енэмыкô Мухъарбий илъэс 26-рэ ыныбж, къуаджэу Еджэ-къуае кыщыхъугъ, щэпсэу. Еджаплэр кызыеухым 2005-рэ илъэсым ар Абу-Хъаниф ыцлэ зыхырэ исплам институтэу Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм щылэм члэхъэ. Ащ ыуж, 2014-рэ илъэсым нэс къалэу Пятигорскэ лэкълэб къэралыгъуа-бзэхэр зыщызэрагъэшлэрэ ин-ститутэу дэтым илъэсиплэ щеджэ. Мэхэнэ куу, гупшысэ гъэшлэгъонхэр зыхэгъэщэгъэ диссертациери ащ щетхы. Ти-еджакломэ къащыхъон ыльэ-кълыщт тыкызтегушылэнэу едгъэ-жыагъэр динлэж ныбжыкълэу, ау лoфыр ащ тетэп. Дин гукъэ-бзагъэр зыклоцълэу, адыгэ-гъэшхо зезыхьэрэ цыфэу Мухъарбий икъоджэгъухэм зэлъа-шлэмэ, лoфэу ар зыпылхьыр са-тыушыныр ары. «Пятигорскэ

сыщеджэзэ сатыушыным ыуж сыхъэгъагъ, — ыгу къэкължыкълалэм, — тыжыныр Хаса-вюрт кысщызэ сщэщтыгъэ. Етланэ цыкълу-цыкълузэ щэн-щэ-фыным сызпищагъ. Ар «зэрэ-сиер» кызыгурылауагъ». 2012-рэ илъэсым Мухъарбий Кошхьаблэ тучан цыкълу кыщызэ-луихыгъ. Исплам диным итхы-пхъэхэр зытешыхьэгъэ хьа-щыпхэм ащегъэжыагъэу бысым-гуащэ пэлчэ ищыкълэгъэщт хьа-къу-шыкълухэм анэсыжъэу ащ итучан щыбгъотын плэкълыщт.

Дунэееплэкълэ хэхыгъэ са-тыушлэу зигугъу къэтшлэрэм ил. Ари кыхэтэмыгъэгъэщын плэ-кълыщтэп, сыда плэмэ непэре ныбжыкълэмэ анахь ящыкълэгъэу ащ ыльытэрэр шлэныгъэр ары: «Тилъэкълэ кызытэдгъэнэнэу, дунаир зэрэзэхэтэр кыдгуры-лонэу, тисабыйхэм янеущ да-хэу афэдгъэлсынэу тыфаемэ, ыпэрапшлэу тхылхьыр ныбджэ-гуу тшлын фае», — кыкълэ-гъэтхы сатыушлым. Шэныгъэ пстэуми ащ апэ ригъэшхьырэр тарыхьыр ары. Кълалэм иеплэ-кълэкълэ, тыгъуасэ къэткългъэм непэ хэшылкълэ фытилэмэ, неущ тызытэхьащт гъогум тэрэзэу тырыкълонымклэ ащ ишлугъэ лъэшэу кытэкължыщт. Ныб-жыкълэмэ, ащ фэдэ гушылэ куу къэзышлэрэ клалэм уицыхъэ тебгъэлъы хъушт.

Гугъэплэшлэхэр къеты

Къуаджэу Лъэшэпсынэ щы-псэурэ ныбжыкълэ анахь пэ-рытхэм Кларэ Къаншъау ащыщ. Мы илъэсым ащ еджаплэр кы-ухыгъэ кьодый. Технологическэ университетым члэхъаным фэшл ишъыпкъэу зегъэхъазыры. Сэнэ-хьат тэрэзэ лoфшлэплэ дэгъу-рэ зэригъэгъотыным клэлэ ныб-жыкълэр клэнэцлы. Ау тэ ты-кызытегушылэмэ тшлoигъор ба-тырым ищылэныгъэ спортым чыплэу щыуытырэр ары.

«Цу хъуштыр шкълэзэ къэошлэ» ало адыгэхэм. Къаншъау ятэу Лъэшъ лэпшъэрызэо спортым-клэ гъэсэкълэ лъэш. Ары ицылкъл-гъом кыщегъэжыагъэу клалэр спортым фэзыщагъэри. Я 2 — 3-рэ классхэм Къаншъау игъэ-хьагъэхэр къащегъэх. Гъунэгъу къуаджэхэм, Кошхьэблэ рай-оным ащылорэ зэнэкъокълухэм ащ текълонгъэхэр къащыдихы-щтыгъ. Ныбжыым хэхъоштыгъэ. Спортыри клалэм нахь шл ыльэ-гъу хъугъэ. Зэрэбанэрэм фэ-шхьафэу, къэчэн-кълэпъэным-кли, есынымкли, шахматхэмкли ар пэрытхэм ащыщыгъ. Я 9-рэ классым лэпшъэрызэо спор-тымклэ апэрэ зэнэкъокълухэр Къаншъау кыыхыхъу ригъэ-жыагъ. 2015-рэ илъэсым, гъэтха-пэм и 23-м къалэу Уфа пан-кратионымклэ щылэгъэ Урысые зэнэкъокълум дышъэ бгъэхал-хьэр хэлъэу адыгэ клалэр кы-кължыгъ. Илъэс 17 нахь зымы-ныбжэ спортсменымклэ ар лъэ-гэллэ цыкълон. Сэнаущыгъэ анахь дэгъу мы спорт лъэпкъымклэ къэзгъэлягъорэмэ Къаншъау зэращыщыр къэзыушыхьатырэ тхыл пчъагъи ил.

— Спортыр сщыщ шъыпкъэ хъугъэ, — ело нарт шъаом, — непэ спортзалым сымыкло-мэ, зыгорэ члэсынагъэ фэдэу кысщэхъу».

Ишэнклэ, изекълуакълэклэ, ицы-

фыгъэкълэ илэгъухэм кызырэхэ-щыщэр Къаншъау иклэлэгъа-джэхэми, зышлэрэ цыфхэми къало. Лъэшъ кызырэкълэгъэт-хьырымклэ, унагъом плуныгъэу щигъотыгъэм нэмыкълэу, а зэ-пстэур ыкô кыхэзылхьагъэр спортыр ары. Мы гушылэхэм уянкъокълуныр кыны, сыда плэмэ пкышъолыр зэрипсыхъэ-рэм фэшхьафэу, шъхэлъы-тэжыныгъэр, гушхуагъэр, цыфы-гъэр ащ фэщагъэхэм спортым къахэлхъэ. Къаншъау къалэм кыдахэмэ, игъэхьагъэхэм ахи-гъэхъоныр имурад, зыдэкълэщт спортзалыри, зыгъэсэщт тре-нерыри кыыхыгъагъэх. Еджэ-ным спортыр ригъэгъусэныр ар зыпылхьыщтыри, пшъэрылхьышхоу зыфигъэгъужыгъэмэ ащыщы-ри ыушъэфырэп — панкрати-онымклэ Дунэе зэнэкъокълум щатекълоныр ары. Зыфэе лъэ-гаплэм лъэшэпсынэ батырыр шлэ-хэу нэсынэу тэри тыфэлъало.

Унэгъо дах, унэгъо зэкълуж!

Джы тыкызытегушылэмэ тшлo-гъор къуаджэу Джыракъые щы-псэурэ унэгъо ныбжыкълэу зи-сурэт шъулъэгъурэр ары. Мы унагъом тыкызытегушылэрэ тхыгъэр аукъодыеу ыкълэкълэ тхыгъэп. Сыд фэдэ сэнэхьат цыфым хыхыгъэми, сыд фэдэ лoфышхо зэшлуихыгъэми, а зэ-пстэуми хэти пишын ыльэкълы-щтыр зызакълэу — иунагъу. Ылпшэкълэ тыкызытегушылэгъэ лъэгаплэу тиныбжыкълэхэр зы-дэкълoгъэхэр зэхэзыуытэжы-рэр унагъор ары!

Сурэтым итхэр Нэгэрэкô зэшхьэгъусэхэу Казбек, Ма-ринэ ыкъл ахэм ясабийхэр арых.

Казбек укытегушылэныр пшъэрылэу зыфэбгъэгъужымэ, кълэплон плэкълыщтыр бэ. Ыпэ-рапшлэу ар адыгэ лъэпкъым инепэрэ щылэкълэ ыгъэгумэкълрэ

цыф, оредылу, ижырэ адыгэ оредымрэ мэкъамэмрэ яухъу-макълу, шыкълэпшынау, къамы-лапщ, этнофольклорнэ ансам-блэу «Джэныкô машл» зы-филорэм ипаш. 1987-рэ илъэ-сым ар Аскъэлае кыщыхъугъ, Адыгэ къэралыгъо универси-тетым физикэмклэ ифакультет щеджагъ. 2012-рэ илъэсым щегъэжыагъэу культурэмклэ Шэу-джэн районым игъэлорышлэплэ щэлажъэ. Маринэ Одэжъдэ-къомэ ащыщ. 2005-рэ илъэсым ар Адыгэ къэралыгъо универ-ситетым естествознаниемклэ ифакультет члэхьагъ. Ар кы-зеухым мазэ нылэп текълыгъэр Казбек кыфигъэщыгъэ лэр зе-убытым... 2010-рэ илъэсым ныб-жыкълитлур шъхьэгъусэ зэфэ-хъугъэх ыкъл сыдигъуи къалэм клэнэцылхьыгъэ Маринэ адыгэ кьоджэ мынэу Джыракъые нысэ щыхъугъ. лoфшлэнэу ымы-гъотынклэ зытешыныхьэщты-гъэри апэ Кошхьаблэ, етланэ Дмитриевскэ кьоджэ псэуплэм щигъотыгъ. Чехрак гурыт еджа-плэу N 3-м ащ химиемклэ щы-регъаджэх.

«Имран илъэсиплэ, Расул — 2 аныбж. Нахьыжыыр шыкълэ-пшынкэ, нахьыкълэр — пшынкэ алъэбанэх», — кълэуатэ Каз-бек. Ар бгъэшлэгъонэуи щы-тэп лъэпкъ хабзэмрэ лъэпкъ намысымрэ зэрыл унагъом, лъэпкъшлэж ин зыхэлъ ныб-жыкълэхэм къакълэхъухэрэ са-бийхэри адыгэ шъэо шыпкъэу кызырэхъушхэм щэч хэлъэп. Зэгурылонгъэрэ мамырыгъэ-рэ унагъом илынымклэ, зэ-шъхьэгъусэхэм кызыралорэм-клэ, анахь шъхьалэр узэдэлъ-жыныр, узэдэлэпылэжыныр, узэфэсакажыныр ары. «Унэ-

гъошлэныр лъэбэкълу кызыры-кълон, — ело Маринэ — пстэ-ури ибгъэкълуныш, унагъо шлэ-жын плэкълынэу щытэп. Унагъо сыкызыхьагъэм кыщегъэжыа-гъэу къасшлэу акълылми хэ-хъуагъ, сшэнклэ нахь гъэтлы-лыгъэ сыхъугъ. Джы кызы-гурэлэ — анахь шъхьалэр уна-гъо ухыаныр арэп, ар бгъэ-пытэныр ары». Мы гушылэхэм яшъыпкъагъэ уехъырэхъышэ-жынкхэу щытэп.

Арыш, тэри ижырэ хабзэм тетэу хъохъу дахэкълэ титхыгъэ тыухыжын. Казбекрэ Мари-нэрэ! Насыпыр шъуигъогъоу, шлур шъуиныбджэгъоу, гъотыр шъуибэу, нэшхъэир шъуима-клэу Тхэм гъэшлэ дахэ шъуи-нахьыжъэхэми, шъуисабийхэ-ми, шъори кышъуеу.

СИХЪУ Султлан.

АР-м и КЪЭРАЛЫГЪО ШУХЪАФТЫН КЪАФЭГЪЭШЪОШЭГЪЭНЫМ

Усаклоу Дэрбэ Тимур ихэшы-пыкыгъэ усэхэр зыдэт тхылъэу «Гъэшлэрэ лъэпчлас» зыфи-торэр литературэмкIэ АР-м и Къэралыгъо шухъафтын къы-фагъэшъуашэмэ хъунэу къа-гъэлъэгъуагъ.

Пэсэ дэдэу тхэныр езыгъэ-жъэгъэ усаклом адыгэ лите-ратурэм гъогоу къыщиклурэм ар итамыгъэшл, усэхэм шлурэм емрэ язэнэкъокъу дэхагъэр теклоу, къебэкIэу, щылэныгъэм иохтэ зэфэшъафхэр нэгум къащыкIегъэуцох. Тхылъым АР-м литературэмкIэ и Къэралыгъо шухъафтын къыфэгъэ-шъошэгъэныр игъоу слъэгъу-зэ, сигупшысэхэм тхылъеджэ-хэр ащызгъэгъуазэхэ сшюигъу.

Лъэс гъогумэ сарэкIо

Цыф пэпчэ игъоу лъэс лъэ-гъо бгъузэу къежъэ. Апэ унэ клоцым къыщеклукъэ, етIанэ унэм къекIыш, лъэгущым къы-теуцо, лъэгущым къызехкIэ, ша-гум къыдэхэ, аужыпкъэм хъэ-блэ-урамым къытехъэ, дуна-им щыцеклорэ жызэпешо-мэ янэкъокъун ылъэкIынэу ахэм япчэгупIэ еуцо. Джа зэ-клэмэ Дэрбэ Тимур иусэхэр афэгъэхьыгъэх.

Гъэшлэр гъогу зэшъо-зэщэп, пэрыоху зэфэшъафхэр уапэ къызыщифэрэ, ахэм узыщашло-кIырэ ушэтыпIэу цыт. Джары ижыкIэ къыщегъэжъагъэу «ты-зыщаушэтыр дунэе хъаф» зы-кIаIуагъэр. Цыф къызэрыклор ежъ ышъхэ закъо пае щыл, иушэтынхэри ащ блэкIыхэрэп, иунэгъо-хъымэт Iофхэмрэ икIа-лэхэмрэ япхыгъэх. Усаклом щы-лэныгъэм илэныкыо пстэумкIи ушэтынхэр ащызэпечых, зы цыф закъом игууз-лыуз къыще-гъэжъагъэу лакъохэм, лъэпкъ-хэм, зэкIэ дунаим игууз-лыуз адищэчызэ игъэшлэ гъогу къы-рэкIо. Етхыба Дэрбэ Тимур:

**Мэхъанэр сымышлэу
лъэс гъогумэ сарэкIошъ,
Сылъэху нэфшъагъом,
ар чыжъэшъы чыжъэ.
ГугъапIэм щыщ цакIэр
лIэужмэ ахэлъышъ,
СынитIуи къухъэшхоу
ом итмэ адежъ...**

Сыда зылыхъурэр лъэс гъо-гумэ арыклорэ усаклор? Ежъ зигугъу къышлэрэр нэфшъа-гъор ары. Ау усэ жабзэм, усэ къэлуакIэм укыпкъырыкIмэ на-фэ къыпфэхурэр — нэфы-нэр, шлугъэр, дэхагъэр, гукIэ-гъур, шыпкъагъэр, къэбзагъэр ары. А нэфынэр, шлугъэр, гу-кIэгъур, къэбзагъэр — нэмыкI пстэоу цыфыр цыфы зышлы-

рэр ары усаклор зылыхъурэр. Чыжъэ а зэкIэ-ри, чыжъэшъы чыжъэ, ау лIэ-ужмэ ялъэуж рыклорэр гугъэм рэгъуазэ, гугъэ-пIэ мыхуыжъым ынитIу чыжъэу егъаплъэ.

Джырэ нэс зигугъу къэс-штырэр, сигу-пшысэ лъэгъо-хэщ фэхурэр зы ус. «Гъэ-шлэрэ лъэпч-

лас» зыфилорэ тхылъыр къы-зэрызэлуйхырэ усэр ары. Мы усэм жыбгъэ къыщепщэ, хы-орыр цэуалъэ, псэушъхэ Iэ-хъогъухэр къушъхэ чапэхэм ащыщэхъух, мэз кIэхъухэр къыщэкIых, чыг шъхъапэмэ бзыумэ набгъохэр ашашых, осэпсыр уц тхъапэхэм къащы-тежъыукIы. А зэкIэри гупшы-сэ чыжъэм илъагъо тет усаклом нэрымылъэгъоу елъэгъу. Чэщ реным ымыгъэчъыеу а осэ-псхэр зыгъэгъушъыжыщт ты-гъэпсым ежэ. Джа зэкIэри усаклом ищылэкIэ мэхъанэу илэх. Дунаим зэрэщыхъоу, ыгу зэм цынэфын, зэм чышлункI, зэм гъогу зэшъхэ-зэшъу зы-тетыр, зэм пэнэ зэхакIэр лъэ-къомыгъакIу. Къетхыба, Дэрбэ Тимур къетхы нэфэ шыпкъэу, зыгорэ къэуугупшысыжъын, хэб-гъэхъожъын имыщыкIагъэу:

**Нэфынэр сшючыжъэу,
дунаишхом хэдагъэу
Iудэнэ шлункIыбзэу
нэплъэгъум хэкIуадэ,
Джэгу зилэм сыфэдэу,
ау гум шлохъэдагъэу,
Сшюигъор, гухэлъыр
бгъэгужым дэкIуадэ.**

«О мардж! — къэджэ уса-клор, — шолъэгъуа дунаир зэрэзэхэлъыр? Чыжъэмэ, гу пшыгъэмэ, унэсын плъэкIыщт, узыхэдэнэу дунаим тетыр бэ-дэд. Зыщымыгъэгъупш сьд фэдэ гухэлъи, мурадэ Iудэнэ цыпэм зэрэмынах пытэр. Ду-наишхом игушлуагъомэ уахэт-ми, угу игъэлъ ащ тхъамы-кIагъуи, гукъауи, хъэдагъи, чы-гусысыни, жыхъарзи зэрэтет-хэр, псылэгъуапэм зыпхъуатэмэ, мы дунаим тет къушъэхэр зэригъэкIэзэзыхэрэр».

Дэрбэ Тимур ешлэ сьд фэдэ пкъыгуи, гу зэхашы мэхъа-нэу ялэр. «Мэхъанэр сымышлэу...» зыкIилорэм хэлъыр нэмыкI — джа ежъ игупшысэ зынэсыгъэм итхылъеджэ фищэныр ары. Усаклом ыгу игушлуагъохэмрэ игумэкIхэмрэ дигощынхэр, мэхъанэ зилэ закъоу мы дуна-им тетым — «цыф гъашлэм» уасэ фыригъэшлыныр ары. Джары тхылъым зэрэпсаоу цIэу фишлыгъэр къэзытыгъэ гупшы-сэр. Гъэшлэрэ лъэпчIасэр — нэм ымылъэгъурэ хъугъэ-шлэ-гъэ пчъагъэу цыфым игъа-шлэ къэзыушъэхэрэр, гум къи-нэжырэ хъярхэр ыкIи къын-ихъагъухэр ары.

Щылэныгъэм ыльэгу икIыхъагъэ

«Гушылапэм еIасэки» — еIо адыгэ гушылъэжъым. Гушылэм дунаим икъарыу хэлъ. Ар сьд фэдэ зэмани адыгэм ышлэ-щтыгъэ. Мыгупшысэу псалъэ ышлыщтыгъэп. Гушылэ нэкIым зыщыдзыегъэныр тйуахътэ къэ-сыжыгъэ шапхэ, адыгэ шэн-хабзэхэм ащыщ.

Гушылэ макIэм бэ къырыпIон зэрэплъэкIыщтым ищысэхэр Дэрбэ Тимур итхылъ къы-дэзгъотагъэх. Ахэр япчъагъэкIэ 19 мэхъух, гупшысэ псыхъа-гъэм итамыгъэ сатыриплых. Непэ тищылэныгъэ, сэ зы-фаслорэр адыгэ лъэпкъ щы-лэныгъэр ары, зыхэтлъэгъорэ сурэтых.

«Сыадыг сэ», — ылозэ зы-бгъэ теожъэу къытхэтым ибагъэ илъэс къэс зэрэха-хъорэм усаклор егъэгумэкIы. Ижырэ уахъ-тэм игугъу шлү-кIэ пшыжъы-ным хэмылъ щылэ фэдэу апэрэ еплъы-гъом къыпшло-шымы, ащ Iо-фыр зэрэтемы-тыр шъхэихы-гъэу усаклом исатыриплI къы-щылугъэ:

**...КъэпIоным нахъ хыплъ
бгъэцэкIэныр шэн-хабзэр,
ЧIэтынагъ адыгагъэр,
тIэкIэзыгъ адыгабзэр!**

Зынахъ лъэпкъышхо къэ-мыхъугъэхэмэ джа гумэкI дэ-дэхэр ялэх. Ау бэ хъурэм, сьдэу хъуми, къызэтенэным иамал горэхэр къыфэнэх. Адэ тэ фэдэу умакIэмэ? Зэгорэм тижъымэ ашлагъэм, алуагъэм, лпыгъэу зэрахъагъэм, гушъхэ-лэжыгъэу тфаугъоигъэм ягугъу тэшлы къодыекIэ, «тыадыг» Iлозэ тыбгъэ тытеожъ къоды-екIэ икъущта?

Гупшысэ ин, гушылэ лъэш. Адыгагъэмрэ адыгабзэмрэ ти-мылэжъхэмэ тыхэтэ, хэт фэ-дэу тыкыкидзыщта уахътэ тешIэмэ?

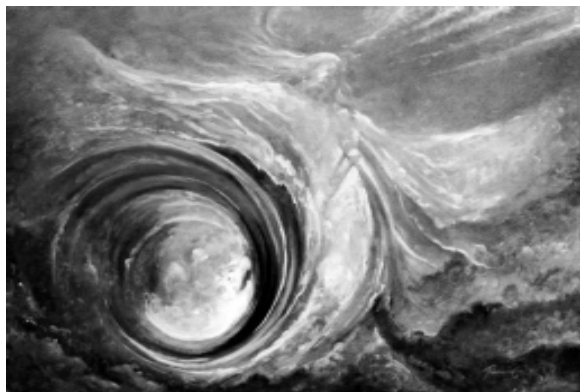
Сыда джыри чIэтынэрэр? Ари нэмыкI сатыриплIыкIэ къытело Дэрбэ Тимур:

**Укытэныр шэн дахэмэ,
джы нахъыбэр нэпIый,
Адыгагъэр зыхэлъэу
къэнэжыгъэр зы бжыб.
Мэбзэхыжъы къошныгъэр,
цыфым цыфыр ипый,
Ауштэу щытми, къысцэхъу
— цыф дэгъур нахъыб.**

Джары усаклом ыгу къыте-зыгъаорэр, неущрэ мафэм шлүкIэ пэгъокIыным иамал къэ-зытырэр — «цыфы дэгъур» нахъыбэу къызэрэщыхурэр ары. Ешлэ, елъэгъу шэн да-хэхэр зэрэчIэтынэхэрэр, ау

адыгагъэр зыхэлъ бжыб за-къоу къэнагъэр лъэпкъыр мы-кIодынымкIэ чылапхъэ фэхъу-жынэу елътэ.

Усаклом щылэныгъэм ыльэгу икIыхъагъэ ышлэрэп, ау ицы-хэ зытелъыр ныбжъ хэкIуа-тэм дыкIыгъоу тиакъыл къызэ-рэтфаклорэр ары. Джащыгъум зэхэтфын тэлъэкIы ныбджэгъу-ри, джэгъогъури, ныбджэгъу зы-кытфишлызэ такIыбкIэ тыщы-зыубырэри, ныбджэгъум дэи-гъэу ыгъэбылъырэр къэшлэ-гъуаеу зэрэщытыри. Къытело усаклом, къытелуапэ: «Щылэ-ныгъэм ыльэгу икIыхъагъэ къэт-шлэн зэрэмылъэкIыщтым фэ-дэу, щылэныгъэм иогу игъу-напкъи плъэгун плъэкIынэу цытэп». Ныбджэгъу хъалэл уилэмэ, анахъ шъоф нэкIы-ми жъау къыуитыщт, ныбджэ-гъур къумалэу къызыщычIэ-кIырэм пцел чыг кIэракIэмэ

ачIэгъ тыгъэнэстырым учысты-хъащт.

Дэеу тинепэрэ шылакIэ хи-лъагъохэрэм Дэрбэ Тимур ащи-ухъэрэп. КъызыхэкIыгъэ лъэ-пкъым зэлуйгъэкIэгъэ акъылыр, гушъхэлэжыгъэр иIэубыты-пIэхэу ацIэ занкIэу къыреIо: «Щытхъулаем сыщэщтэ, убы-клаем ар фэдэш», «Шлу зышла-гъэм пыщылъыри шлу дэдэу тэ тэлэ», «Мылькур Iофэп, — тэ тэлэ, — псауныгъэр нахъ Iоф». Ау мыхэм мэхъанэу ялэр ежъ зэлугъэкIоты, иусэ еджэ-рэм игупшысэ нэмыкI лъагъо регъэгъоты: щытхъулаемрэ убыклаемрэ нэшлэ-лушлэу, Iэшэ нэшанэ ахэлъ хъужыгъэу ти-щылэныгъэ хэтых. Ахэр игъэ-кIотыгъэу цыф тхъагъэпцым тищылэныгъэ щегъэфедэх, щегъэбагъох. «Шыпкъэ дьджым тыфаеу» тэлэми, «пцIы-шлүм» тесагъ. Ащ тызэресагъэм къы-хэкIэу «тызыгъэпцIэщтхэр къыд-готых».

Тилорэ тишлэрэ зэрэзэте-мыфэрэм иджэмакъэ саты-риплIхэм къахэщы. Лъэпкъ гупшысэм щыщэу шлу пшIэмэ, шлүр бэгъошт зыфэпIощтым усаклом урегъэгупшысэ. Чы-лэпхъэшлүм лэжыгъэшлү къы-зэрэклэлъыклорэр шыпкъэ, ау а чылэпхъэшлүр зыщегууыгъэ хъасэм удэмылажъэмэ, ащ шъхэлэшлор хиз хъумэ, лэ-жыгъэ бэгъуагъэ хъаулыеу уежэщт. «Тыщэгугъы шлу тшIэ-мэ, зэфагъэр бэгъонэу, — етхы Дэрбэ Тимур, ау — ПцIыр

шъхъадэкIы тйуашхъо». Зэнэ-къокъу-зэбэн мыхуыжъым хэт-хэу «Шлури Ери кIэхъопсых гъашлэр къыддагъэшлэнэу». Арэу зыхъукIэ, нахъыбэу цыф гъа-шлэм хэтыщтым икIыхэхын фитыр ежъ цыфыр ары.

Цыфым дунаим гъашлэу щы-хыерэм зызэрихъожыгъэм фэдэу «мылькур Iофэп, пса-уныгъэр нахъ Iоф» тэлэми, ты-налэ тетидзэмэ шлоигъу уса-клом тигушылэрэ тизекIуакIэрэ зэрэзэтемыфэрэм: «тыфай ты-щылэнэу дахэу, дэгъоу». Джа шлоигъоныгъэм гъогу пхэндж утырищэн зэриплэкIыщтыр тыз-хэт цыфхэм ящылэныгъэ щы-сэхэм къытагъэлъэгъу. Джа дэ-дэр къытегъэлъэгъу усакломи. Мылькуи, баяныгъи, сьд фэдэ зэшлокIи анахъ лъапIэр пщэ-фын умылъэкIыщт дунаеу къы-тэгъэуцокIыгъэр ары, ащ итыгъэ «хэты пайкIи тфэнэфы». Нэ-мыкI сатыриплIым Дэрбэ Ти-мур мы гупшысэ дэдэр щы-лъегъэкIуатэ:

**Хэти фай насыпышлэу
щылэнэу, тхъэжъынэу,
Хэти тыгъэм инурэ
къытепсэнэм кIэхъопс.
Ау насыпри псэм фэдэ,
къыуатыгъэ пIахыжъынэу,
Арышъ, бгъотмэ гъэлъапI,
зыщымгъакI ишъоупс...**

Цыф лъэпкъ пчъагъэу Ду-наим тетыгъэхэм ыкIи тетхэм къахэкIыгъэ акъылышлэхэм къалогъэ гушылэхэм, гупшысэ-хэм янэкъокъун зылъэкIыщт гушылэх мыхэр. Угу къегъэкIы пасэм Гурыт Азием щыпсэ-уштыгъэ лъэпкъхэм къахэкIы-гъэ усэкло инхэу Омар Хай-ям, Фирдоуси, Саади. Саты-риплIхэм ащыщ усаклом Iэубы-тыпIэ ешлы, ащ игупшысэ тамэ теуцошъ, нахъ чыжъэу маплъэ:

**НэгъэупIапI тидунае,
гъашлэу тэ къэргъэшлэщтыр,
Ар тэ тапи Омар
зэхишлагъ, гурылуагъ.
Зыми джыри къышлагъэп
тинеуш зыфэдэщтыр,
Арышъ, тэлэ шыкур,
такыкIэ пэпчэ насыпыгъ...**

Плэрэ пстэуми альэгъурэп, дэлорэ пстэуми зэхыхэрэп — еIо гушъхэлэжыгъэм. Дэрбэ Тимур исатыриплIхэр джащ фэдэх. Еджэрэ пстэуми ащ гупшысэ куоу ахэлъыр зэхашлэным фэшI щылэныгъэ гъо-гу гъэнэфагъэ къакIугъэу, гу-пшысэ гъэнэфагъэхэр щашлы-гъэхэу щытынхэ фае. Ар сьд фэдэ жанрэ цыкIуи кыгъэу-цурэ шапхэ. Сэ сыфай зыни-тIу альэгъурэ, зытхъакIумитIу зэхыхэрэ, гупшысэ куу зышын зылъэкIыщт тхылъеджэхэм бэу усаклор ищылэныгъэ щалукIэнэу.

Псылъэбанэм, аужыпкъэм, зы псы гъуаткIом зэрэдунаеу къызэрищырэп фэдэу Дэрбэ Тимур исатыриплIхэм зэрэ Дунаеу ахэт. Ащ щызэгъэулу-гъэх ежъ къызэхэкIыгъэ адыгэ-хэм ягушъхэлэжыгъэ имы-закъоу, зэрэ Дунаеу тет цыф лъэпкъхэм зэхэуытагъэу на-

ХЭЛЭЖЬЭРЭ ЮФШАГЪЭХЭР

ЛЪЭПЭЧІАС

Кылошъурэп,
Гур ащ егъу...

Ащ фэдэ чыплэм хэкужъым исхэри нэсынклэ бэп къэнэжъыгъэр. Ахэм ныдэльфыбзэр япыим фэдэу зэрэзеклохэрэм уса-клом щуухъэрэп, нэиутэу къело хэкужъым тызэрисэу адыга-бзэр зэрэтшлокодърэр. Сыда адыгэр урыс гупшысаклэм, урыс гушылакэм дихъыхыныр къыз-хэклърэр? Упчлэр къызэрыкы, ау ащ джэуап ептыжъыныр къины. Зы лъэныкъоп ар къыз-хэклърэр, лъапсэу илэр лъэ-псабэу зэхэчы. А лъапсэхэм ащыцэу, сэ сишлошлык, анэхъ шъхьалэу Дэрбэ Тимур къахи-гъэщырэр лъэпкъыбзэм, ныдэль-фыбзэм идэхэагъэ тиныбжык-клэхэм зэрэзэхамышлэрэр ары. Ащ ищыс адыгэ лурьлупчъэхэу поэмэм ияхэнэрэ пычыгъо уса-клом пэублэ фишыгъэхэр. Ахэм зэфэ шъыпкъэу къаклэлъэкло упчлэхэр:

**Зэхэшъухыгъа,
лурьлупчъэр зэрэшлагъор?
Къэзылошъурэм жабзэу
лурьлэр зэрэтхъагъор?**

Джащ фэдэх тиадыгэ гушы-лэжъхэри, хырыхыхъэхэри, пшы-сэхэри, тхыдэхэри, таурыхъ-хэри. Ахэм сабый арыбгъэ-сэштмэ, зыфэдэ къэмыхугъэ акъыл ахэлъ, нэмык, улымы-хъужыныу ныбжыккэм идун-нэеплъыккэ шэпхъэ гъэнэфа-гъэм рибгъэузон, идунэететы-клэ лъэпкъым хыхыгъэ гъогум арыфэбгъэзэн плъэкышт.

Хы ныджым тетэу, хым иор рэхъатхэм ахалпъэзэ Дэрбэ Тимур мы поэмэр ытхыгъэу къыпщэхъу. Игупшыси джа хыорхэм анэхъ мыгуау мэк-клэ-маклэзэ къызэлэокы. Лъэпкъ хабзэхэмрэ лъэпкъыбзэмрэ ашлэокы, «Непэ мырэуцтэу тэ-псэумэ, мырымэ тызынэсы-гъэр сыда тапэклэ къэтыр?» олош, узэупчлэжы. Адыгэклэ уеджэнэу, адыгабзэр ышлэу, ихабзэ ыгъэфедэу кытхэтэр бэп. Ар гукъао, ау гугъэр зы-мыгъэкуасэрэр:

**... Сэшлэх сэ сабыйхэр,
Нэфшъагъом исурэтхэр,
Ор-сэрэу адыгабзэккэ,
Сигъатхъэу ныдэльфыбзэккэ
Гушылэрэ шъэ пчъагъэхэр,
Лъэпкъ гъогур
хэзыыхыгъэхэр.**

Джащ фэдэ зэфэхысыжы игупшысэхэм уса-клом къафе-шы. Тылпэпкъымэ, тылпэлъы-жыымэ, анэхъ лъэпкъ иныри зэрыгушхон ыплэкышт гушъхъ-лэжыгъэ тылэжыгъэмэ, ты-клодын тыфитэт. Джащ фэдэ гупшысэр усэхэмрэ поэмэрэ къызыдэхъэгъэ тхыльэу «Гъэ-шлэрэ лъэпэчлэс» зыфиорэм шъхъэтэулэжъ Дэрбэ Тимур фишыгъ. Сигупшысэхэм аклэу джыри зэ къэсэлэжы: уса-клом Дэрбэ Тимур ихэшпыкыгъэ усэхэр зыдэт тхыльэу «Гъэ-шлэрэ лъэпэчлэс» зыфиорэр литературэмклэ АР-м и Къэралыгъо шлухъафтын къыфагъэ-шъуашэмэ хъунэу къагъэлъэ-гуагъ. А тхылым АР-м лите-ратурэмклэ и Къэралыгъо шлу-хъафтын къыфэгъэшъошэгъэ-ныр игъоу зылэгъухэрэм сэри сащыц.

ГУТИЭ Саныет.
Тхакло.

хышлоу алэжыгъэ пстэури.
Зы щысэ къэсхыжъын:

**Нартыжъмэ ячыгу
лугъончъэу зыщыхъурэ
зэманым
Къышэхъух сабыйхэр
гуфабэр дунаим пагъохзэ.
Чынальэр джэнэтэу,
ар Алахъэм ыльэгоу
зыщэтым,
Щытхъагъэх боу цыфхэр
насыпыр хыопсэу
афэхъузэ...**

Уахътэм зэпырыдзыгъэ лъэмыдж

Дэрбэ Тимур итхыльэу «Гъэ-шлэрэ лъэпэчлэс» зыфиорэм усэ инхэу плы къыдэхъагъ. Ахэр «Тыгъужыккэ Къызбэч», «Лъэхъаным ихэбзэ зехъэу», «Псыхъом ынэпкъ», «Сэ Джэ-джэхъаблэ сыщыц» зыфило-хэрэр ары. Мыхэм **усэклэ** уаджэнклэ хъурэп, ау, уса-клом ишлэоккэ, поэмэми клэхъагъэ-хэп. Ау литературнэ жанрэр зэрэхахырэр тхыгъэм ицлыкы-гъэ — ииныгъэп, ащ мэхъа-нэу илэр ары нахъ.

Лъэпкъым ижерылэ творчест-вэ зышлэу, ар зитворчествэ щызыгъэфедэн зыплэкырэ тха-клор лъэгэплэ гъэнэфагъэ нэ-сыгъэр ары. Ащ фэдэ лъэга-плэм Дэрбэ Тимур зэрэнэсы-гъэм ишыхъат «Тыгъужыккэ Къызбэч» зыфиорэ усэр (мы-щи, къыклэлъыккэхэрэмэ ежъ, уса-клом, усэклэ яджагъэш, сэри ауштэу къэсэгъанэ). Кавказ-зоом илпэхъан адыгэ лъэпкъым къыхэкыгъэ лыхъужымэ ащыц Шэрэлыккэ Тыгъужыккэ Къыз-бэч. Ащ илыгъэ, шышъхъэмы-гъазэу зэрэщытыр пыйми ышлэ-щтыгъэ. Джары «Черкесием иаслъанклэ» къызыкледжагъэ-хэр. А цлэр илэуи тарихым къыхэнагъ.

Тыгъужыккэ Къызбэч илы-блэнагъэ къэзылэтэрэ къэбар-хэр, орэдхэр лъэпкъым къы-хэнагъэх. Ахэм ащыц пычы-гъохэр Дэрбэ Тимур иусэ еклоу ыккэ къеклоу хэуцагъэх. Ти-непэрэ лъэхъанэ иплъыкызэ уса-клом блэкыгъэм хэлпыхъэ. Иусэ икхъэаплэ егъэшлэрэ

осэу къушъхъэхэм мыжъужыу ателъхэм ясурэт къыщыгъэлъэ-гуагъ. Апэрэмклэ къыпшлошы усэр тыкхъэзыуцухъэрэ дуна-им фэгъэхыгъэу, ау сатыр заулэ зызэунэкыккэ нафэ къыпфэхъу адыгэ лъэпкъым къыкыгъэ гъогум анэхъ къи-нэу къыхэфагъэхэм ар зэ-рафэгъэхыгъэр. Тыгъэм пэ-жыурэ осхэмрэ бгъэжышхоу къушъхъэтхым ышъхъагъ шы-хъарзэрэмрэ зитамигъэхэр блэкыгъэмрэ тинепэрэ мафэрэ зэзыпхырэ гупшысэу уса-клом сатыр заулэм ахилъхъагъ:

**Мыщ тыгъэр
щетлысэхыжърэп,
Мыщ уахътэр
щылъыккэжърэп,
Дунэе тхъагъом итеплъэу,
Цыф пэпчы
игугъэ хэлъэу,
Мы чыплэр
джы къэнэжыгъ,
Гъэ пчъагъи щызэтэхъуагъ.**

Джа илъэс пчъагъэу зэте-уагъэу блэкыгъэм пэлухъоу илэм апхырыплъызэ уса-клом лыхъужыккэ къытегъэлъэгъу. Нэфэ шъыпкъэу тинэплъэгъу къыккэгъэуцэу къушъхъэтхым къыдэкырэ шыудзэу Шэрэ-лыккэ Тыгъужыккэ Къызбэч зипащэр. Мыщ дэжыым Дэр-бэ Тимур фэлэзэу ыккэ къеклоу иусэ сатыр Тыгъужыккэ Къыз-бэч фэгъэхыгъэу лъэпкъым ыусыгъэ гушылэхэр хегъэуцох:

**Ятэшхор Емыщэкъу,
Ащ ыкхор Тыгъужь,
Тыгъужыккэ Къызбэч, —
Мэзэхэр еугъозы,
Мэзэгъор итанджышъхъ,
Ибзашъхъэ щымыутэу
Шъэотэхъуккэ мэтэрэзы,
Шоиккыоккэ епсыхыжы...**

Хъугъэ-шлагъэу усэ иным ипчэгу итыр тарихым къы-хэхыгъэ шъыпкъэу зэрэщытым итамыгъэу уса-клом ар зыщы-хъугъэ илъэсыр къытелэ: «Мин-рэ шыйблэрэ тлоклищрэ пшы-клублэрэ илъэс». А илъэсым зэо-теу Тыгъужыккэ Къыз-бэч зэхищагъэм улэгъибл къы-щытырашагъ, ахэм ыужым алэ-клэкыгъэп, а улагъэхэм апкэ къыккэу идунэу ыхъожыгъ.

Къылуатэрэм дыхэтэу уса-клом къэупчлэ: «Сыда дунаим тыкхызыкытэхъуа-гъэр? Шэрэлыккэ Тыгъужыккэ Къыз-бэч фэдэу лыхъужы-хэр бэу кытхэклы-гъэхэмэ, сыда ты-маклэу зыклаторэр? Зыкъашлэжыщтба а къушъхъэхэу «ты-гъэр зыщемытлысэ-хыжъхэрэм, уахътэр зыщымыккэжърэ-рэм?» Зыкъашлэ-жыщт тикхъушъхъэ-хэмэ, тигубгъо-шъоф-хэмэ, тимэзэхэмэ, тиогуи, тичлыгуи, ти-цыфхэмэ. Ащ уицы-хъэ тезыгъэлъырэр Тыгъужыккэ Къыз-бэч фэдэ лыхъужы-

хэм афызэхалъхъагъэхэр ти-уахътэу къызэрэсыжыгъэхэр, ахэр тиныбжыккэхэм зэрашлэ-хэрэр, титхаклохэм ятворчест-вэ зэрэцагъэфедэхэрэр ары:

**... Къызбэч къызынэсым,
Чэтэку машлоу
Къахэлъыдыккэ,
Корэныгум ашлупккэ,
Кушъутанэр къахищыгъ.
Ылъапшъэ щэ хэлъэу,
Къызбэчы
бэчкъанэр фагъашло,
О иашъо мэшлэты,
Ичатэ къызырихыккэ,
Чаныджэ мээзэхэц,
Пкъыжымафэккэ
пкъыжъ хъафынчъ...**

Къало етланэ, плъэкыштмэ, тилъэпкъ зымыужыжыщтэу, зымыушхужыщтэу, зы лъэхъ-нэ зэрэщытыгъэу илэгъэ шъхъэ-клафэр зетемыуцожыщтэу, ты-гъэу къыфемыпсыжыщтэу... Уицыхъэ тельэу къэло: адыгэ дунаим шыныи къыщальфыщт, къамамыи къыщыкышт.

Мы гупшысэхэр Дэрбэ Ти-мур щылъэгъэккыуатэх «Псы-хъом ынэпкъ» зыфиорэм. Илъэс шъитлэм ехъуккэу щылэгъэ лыхъужыккэ фэгъэхыгъэ тхыгъэм мыр къыпэджэжы. Зыфэгъэхы-гъэр тинепэрэ мафэхэм щылэгъэ адыгэ клал, Абхъазым ишъхъафитны-гъэу къыушъумэ-зэ, зыпсэу зы-гъэтлылгъэу Шэуджэн Мурат ары.

Мыр адыгэ дунаим кыры-кыуагъэм иджэмакъэу къызыхэ-лыккэрэ тхыгъэу щыт. Зэкхъош лъэпкъитлэм япсыхъоу анэхъ шъхъалэхэу Лабэрэ Бзыбэрэ адэт псыр зэфэдэу хышхом ечъэми, аклэрысхэм къарыккэ-рэр зэфэдэп. Мамыр дунаим щалпугъэ клалэу къшош лъэ-пкъым итхъамакылагъо ипчэгуплэ иуцагъэр ары уса-клом инэ-плъэгъу зытэтыр. Абхъазу къушъ-хъэм къечэхырэ псыхъом сы-дигъуи зэришэнэу, ипсыорхэр лъатэхэзэ ыпэккэ лъэкыуатэх. Гъэмэфэ дахэм ирэхъат зымы-ымыукъонэу къыпщэхъу. Ау фырытынэр гъэм ыгум шъхъа-рыт къушъхъэм, гъэмэфэ жьор-къым ижыы стыр хэккыуадэ адыгэ клалэр.

Къыхедзэ уса-клом орэдыр гыбзэу, ащ хэлъ гушылэхэм бгъуитлуккэ анэпс афэмыубы-тэу едэлх, Лабэ дэчъы нэп-къым, ащ игъогу лыхъужыккэ илъэуж итэу къыщэхъу Дэр-бэ Тимур. Адыгэ псыхъоу Лабэ инэпкъ къыщыхъугъэ клалэм Абхъазым ит псыхъоу Бзыбэ ыпашъхъэ ыпсэу щытыгъ, ащ иорхэм зы гъуатккыуа къахэ-нагъ. Зыгъашлэ ыпэккэу къэтыгъэ адыгэ лъэпкъым ишъэо класэ игъонэмысэу игъашлэ зэрэзэ-пычыгъэр зэрэдунаеу ыгу къы-

зэрэорэр уса-клом сатыр заулэклэу къытегъэлъэгъу, а сатырхэр мы тхыгъэм иккэуых:

**Пщэгъо фыжъ шъабэр
Чым къышъхъэрэхъэ.
Огум ипс фабэ
Бжыхъэу къытехъэ.
Пккышъэхэр
гъуим щызэрелъасэх,
Чыгъу къутамэхэр
щызэутэккы.**

Мы сатырихым философскэ гупшысэ инэу ахэлтым бэдэ-дэ къяптхыллэн плъэкышт. Ау ащ зыдезгъэхъыхынэу сыфа-еп, еджэхэрэм ежъ-ежырэу гупшысэхэр арэшых.

Хым ыныдж

Мы зыр ары поэмэу «Гъэ-шлэрэ лъэпэчлэс» зыфиорэ тхылым къыдэхъагъэр. Ащ шъхъафэу игугъу къэсшынэу сыфай.

Лъэпкъым епхыгъэу гупшысэ зэфэхъафхэр мы поэмэм щызэгъэулугъэх. Лъэпкъ пэпчэу къыккыгъэу гъогум ащ къыхэ-кыгъэхэр зэрэрыгушхохэрэр зэккэмэ анэхъ шъхъал. Адыгэр

пштэмэ, тыдэ щылэхэмэ, хэ-кужъым апсэу щыц, фэшъып-къэх, ар агъашло, ягъэхэкхэри ягушлуагъохэри, ягугъэхэри зэ-клэ ащ епхыгъэх.

Сыда адыгэр адрэ лъэпкъ-хэм къахэзыгъэщырэр? Ыбз, ихабзэхэр, игушхуагъ, непэрэ мафэм лъэпкъыр, сыд фэдэу маккэмэ, къынэсыгъэмэ, клэ-дыжыккэ зэрэфимытыр, ащ зи-ужыжынымыккэ Дунаеу зыте-тым щызеклорэ хэбзэгъэуцу-гъэхэм амалхэр къызэрэтырэр джахэр ары.

Дэрбэ Тимур ячагу къыдэ-плъызэу Дунаим хаплъэрэп, игъогухэм къэралыгъоу зэфэ-шъхъафхэм арашагъ. Ахэм ащи-лъэгъугъэхэр поэмэм сатыр хэ-ушъхъафкыгъэу къыщытыгъэх. Ары, адыгабзэм хэкужъым пыч-щыфэхъу, ау нэмык, къэралы-гъохэм ащыпсэурэу ткъош-ти-лэпкъэгъухэм янахыбэм яны-дэльфыбзэ ашлэжыхэрэп:

**Сыгу къэкыжыгъ,
Бэмышлэу,
Тыщылэу а хэгъэгум
Синоп щыц адыгэлъыр
Нэцх-гушхъуу къытпэгъоккы.
Мэгъушло тилъэгъугъэшъ,
Нэхъоир тель ынэгъу,
Ау зы хъарыф
ныдэльфыбзэккэ**

